

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Навчально-науковий інститут бізнес-освіти імені Анатолія ПОРУЧНИКА

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«Облік і аудит в управлінні підприємницькою діяльністю»

галузь знань 07 Управління та адміністрування

спеціальність 071 Облік і оподаткування

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

«ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ»

Здобувача Білик Наталії Михайлівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник: к. е. н., доцент Лежненко Людмила Ігорівна
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед
екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д. е. н., доцент Цятковська Олена Віталіївна
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ – 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки, основний текст викладено на 92 сторінках друкованого тексту. Робота містить 26 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел із 76 найменувань, а також додатки.

«Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємства: методичні підходи та організація (на прикладі ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»)».

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аналізу дебіторської заборгованості підприємства в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до поставленої мети у роботі визначено такі *завдання*:

- дослідити економічну сутність та еволюцію поняття дебіторської заборгованості;
- розглянути її класифікацію та нормативно-правове регулювання;
- визначити особливості визнання та оцінки дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку;
- проаналізувати організацію обліку розрахунків із покупцями та замовниками на підприємстві;
- дослідити використання комп'ютерних технологій в обліку розрахунків та напрями їх удосконалення;
- розглянути порядок відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності;
- визначити сутність, мету, завдання та етапи аналізу дебіторської заборгованості;
- здійснити оцінку стану дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення організації аналізу та управління дебіторською заборгованістю.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів

У процесі дослідження систематизовано теоретичні підходи до трактування дебіторської заборгованості, узагальнено її класифікаційні ознаки та особливості облікового відображення відповідно до чинних нормативних актів.

Практичні результати роботи полягають у дослідженні організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА», розрахунку

основних показників її стану та ефективності використання, а також у розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності управління нею.

Запропоновано напрями удосконалення, зокрема: впровадження вікового аналізу дебіторської заборгованості, оптимізацію кредитної політики підприємства, використання системи знижок за дострокову оплату, а також розширення автоматизації облікових процесів.

Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності підприємств для підвищення ефективності управління оборотними активами та мінімізації фінансових ризиків.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2025–2026.

Рік захисту роботи: 2026.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік, аналіз, оборотні активи, фінансовий стан, ліквідність, платоспроможність, управління заборгованістю, підприємство.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Історичні передумови формування та економічна сутність дебіторської заборгованості.....	7
1.2. Класифікація дебіторської заборгованості та її нормативно-правове регулювання	15
1.3. Особливості визнання та оцінка дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку.....	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».....	32
2.1. Організація обліку дебіторської заборгованості підприємства	32
2.2. Облік розрахунків з вітчизняними покупцями та замовниками.....	40
2.3. Використання комп'ютерних технологій в обліку розрахунків з покупцями та замовниками та напрями їх удосконалення.....	50
2.4. Відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства.....	58
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ.....	63
3.1. Сутність, мета, завдання та етапи аналізу дебіторської заборгованості підприємства.....	63
3.2. Методика та аналіз стану дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства	68
3.3. Напрями удосконалення організації аналізу розрахунків з покупцями та замовниками та пропозиції щодо оптимізації управління	

дебіторською заборгованістю підприємства.....	84
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах нестабільності економічного середовища, зростання конкуренції та обмеженості фінансових ресурсів ефективне управління дебіторською заборгованістю набуває особливого значення для забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості підприємств. Значний обсяг дебіторської заборгованості негативно впливає на ліквідність, уповільнює оборотність капіталу та підвищує ризик виникнення безнадійних боргів, що особливо актуально для українських підприємств в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Водночас, належна організація бухгалтерського обліку й проведення систематичного аналізу дебіторської заборгованості сприяють підвищенню ефективності управлінських рішень та зміцненню фінансового стану суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження методичних підходів і практичних аспектів організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

Теоретичні та практичні аспекти обліку, аналізу й управління дебіторською заборгованістю знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Значний внесок у розвиток теоретичних засад бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості зробили М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Л. Г. Ловінська, В. В. Сопко та інші вчені, які досліджували економічну сутність дебіторської заборгованості, її класифікацію та порядок відображення в системі бухгалтерського обліку.

Питання аналізу й оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю висвітлені у працях І. О. Бланка, О. М. Коваленко, Г. В. Савицької, Н. М. Ткаченко та інших. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, окремі питання залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, потребують подальшого вдосконалення методичні підходи до організації обліку дебіторської заборгованості, документального забезпечення облікових процесів, а також методика її аналізу в умовах сучасних економічних викликів.

Особливої уваги потребує адаптація обліково-аналітичного забезпечення до практичних потреб підприємств України, що обумовлює необхідність проведення подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку й аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі *завдання*:

- з'ясувати історичні передумови формування та економічна сутність дебіторської заборгованості;
- надати класифікацію дебіторської заборгованості та її нормативно-правове регулювання;
- визначити особливості визнання та оцінка дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку;
- дослідити процес організації обліку дебіторської заборгованості підприємства;
- провести оцінку обліку розрахунків з вітчизняними покупцями та замовниками;
- проаналізувати стан використання комп'ютерних технологій в обліку розрахунків з покупцями та замовниками та напрями їх удосконалення;
- розглянути відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства;
- з'ясувати сутність, мету, завдання та етапи аналізу дебіторської заборгованості підприємства;
- оцінити методику та провести аналіз стану дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства;
- запропонувати напрями удосконалення організації аналізу розрахунків з покупцями та замовниками та пропозиції щодо оптимізації управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та спеціальні *методи дослідження*. Метод теоретичного узагальнення та системного аналізу застосовано для дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості та узагальнення наукових підходів до її класифікації. Методи аналізу й синтезу використано під час вивчення нормативно-правового регулювання обліку дебіторської заборгованості. Порівняльний метод застосовано для оцінки підходів до організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості. Метод групування та табличний метод використано для систематизації й узагальнення обліково-аналітичної інформації підприємства. Економіко-аналітичні методи, зокрема аналіз динаміки, структури та показників оборотності дебіторської заборгованості, застосовано для оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні наукових підходів до трактування економічної сутності дебіторської заборгованості та систематизації методичних засад її обліку й аналізу.

Методична значущість дослідження полягає у формуванні рекомендацій щодо вдосконалення організації обліку дебіторської заборгованості та підвищення ефективності її аналітичного забезпечення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій у діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» з метою підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, покращення фінансового стану підприємства та мінімізації ризиків виникнення простроченої й безнадійної заборгованості.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-

правові акти України з питань бухгалтерського обліку, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали періодичних видань, офіційні статистичні дані, фінансова звітність та внутрішня документація ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Апробація основних положень і результатів дослідження висвітлена під час участі автора у XI Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяченої 120-річчю Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана «Облік, аналіз, аудит, оподаткування і фінансовий моніторинг у системі економічної безпеки та парадигмі сталого розвитку», яка відбулася 24 квітня 2026 року. За матеріалами дослідження було підготовлено та опубліковано тези «Проблеми оцінки дебіторської заборгованості в умовах нестабільності та їх вплив на фінансову безпеку бізнесу».

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі досліджено теоретичні основи обліку та аналізу дебіторської заборгованості підприємства. Другий розділ присвячено організації обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». У третьому розділі визначено напрями вдосконалення обліку та аналізу дебіторської заборгованості підприємства.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Історичні передумови формування та економічна сутність дебіторської заборгованості

Історичні передумови виникнення дебіторської заборгованості безпосередньо пов'язані з розвитком економічних відносин та еволюцією форм обміну. На ранніх етапах розвитку суспільства господарські зв'язки здійснювалися переважно у формі натурального обміну (бартеру), за якого поняття заборгованості як економічної категорії фактично не існувало. Відносини між учасниками обміну були одночасними та не передбачали відстрочення виконання зобов'язань [22, с. 77].

З переходом до товарного виробництва та появою грошей як загального еквівалента відбувається якісна трансформація економічних відносин. Саме на цьому етапі формується передумова виникнення дебіторської заборгованості – розрив у часі між постачанням товарів (робіт, послуг) і їх оплатою. Перші елементи кредитних відносин виникають у торговельній практиці античних держав, де широко застосовувалися відстрочки платежу між купцями.

У середньовічний період розвиток торгівлі та ремесел сприяв подальшому ускладненню розрахункових відносин. Зокрема, у рамках торгових гільдій і ярмаркової торгівлі починають формуватися елементи комерційного кредиту, що вже передбачає виникнення заборгованості між суб'єктами господарювання.

Значний етап еволюції дебіторської заборгованості пов'язаний із розвитком капіталістичних відносин у XVIII–XIX століттях. У цей період відбувається активне розширення виробництва, зростання конкуренції та необхідність стимулювання збуту продукції. Саме конкуренція змушує підприємства надавати покупцям відстрочку платежу, що остаточно закріплює дебіторську

заборгованість як постійний елемент господарського обороту.

У XX столітті з розвитком банківської системи, фінансових ринків та бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість набуває чітко визначеного економічного та облікового змісту. Вона розглядається не лише як наслідок господарських операцій, але й як елемент управління ліквідністю підприємства та інструмент фінансової політики.

У сучасних умовах дебіторська заборгованість розглядається як багатофункціональна економічна категорія, що одночасно виконує:

- розрахункову функцію (відображає взаєморозрахунки між суб'єктами);
- кредитну функцію (тимчасове фінансування контрагентів);
- інвестиційну функцію (вплив на оборотний капітал);
- ризикову функцію (ймовірність неповернення коштів) [13, с. 42].

В умовах ринкової економіки її роль суттєво зростає, оскільки вона безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства, структуру оборотного капіталу та фінансову стійкість.

Еволюція розвитку дебіторської заборгованості схематично відображена на рис. 1.1.

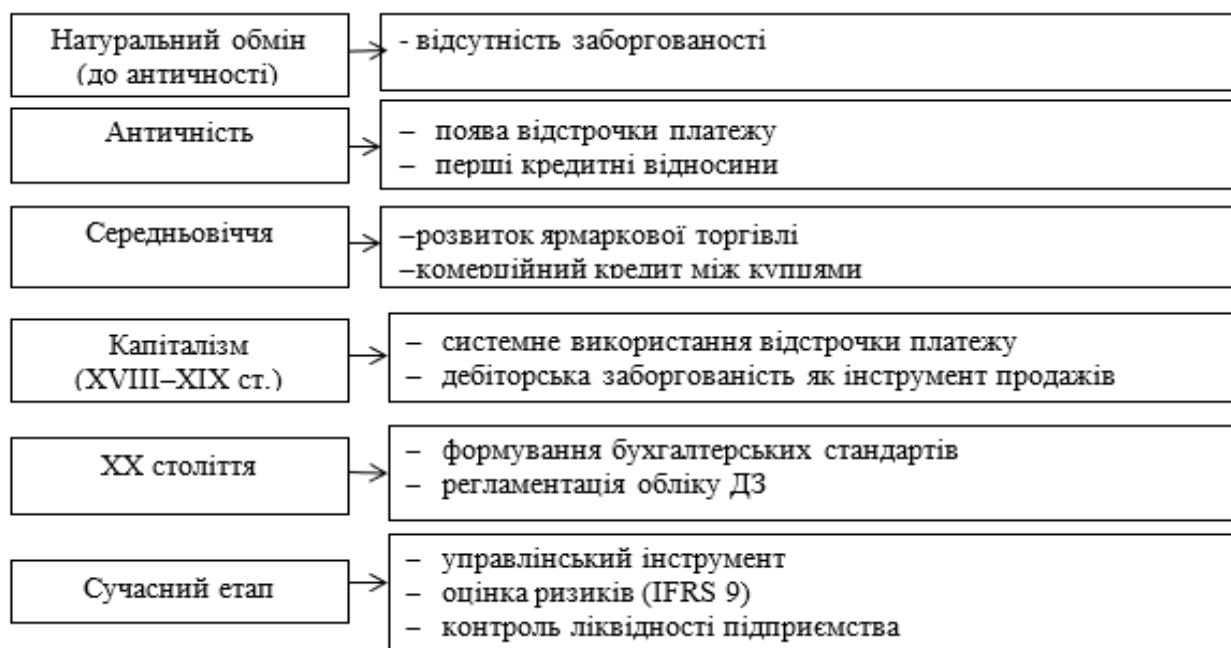

Рисунок 1.1 – Еволюція розвитку дебіторської заборгованості (складено автором за [44])

Отже, еволюція дебіторської заборгованості демонструє перехід від елементарної форми розрахунків до складного фінансового інструменту, який інтегрує економічні, правові та управлінські аспекти. У сучасних умовах вона перестає бути лише наслідком господарських операцій і набуває статусу активного елементу фінансової політики підприємства.

На нашу думку, ключовою особливістю сучасного етапу розвитку є перехід від пасивного обліку дебіторської заборгованості до активного управління нею, що передбачає прогнозування ризиків, оцінку платоспроможності контрагентів та оптимізацію кредитної політики підприємства [8, с. 34].

У сучасних умовах функціонування підприємств дебіторська заборгованість є важливою складовою системи фінансово-господарських відносин та одним із найбільш вагомих елементів оборотних активів. Її виникнення обумовлене існуванням договірних відносин між суб'єктами господарювання, у межах яких відбувається реалізація продукції, виконання робіт або надання послуг із відстроченням платежу. Саме тому дебіторська заборгованість виступає об'єктивним наслідком господарської діяльності підприємства та водночас є важливим інструментом забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання на ринку.

В умовах розвитку ринкової економіки та посилення конкуренції підприємства дедалі частіше використовують механізм комерційного кредитування покупців як засіб стимулювання збуту продукції та розширення ринку реалізації. Проте, надання відстрочки платежу, поряд із позитивним впливом на обсяги продажу, супроводжується відволіканням грошових коштів з обороту підприємства, що може негативно позначатися на його ліквідності та фінансовій стійкості. За таких умов особливого значення набуває необхідність ефективної організації бухгалтерського обліку та систематичного аналізу дебіторської заборгованості з метою контролю за станом розрахунків і мінімізації ризику неповернення боргів [20, с. 115].

Економічна природа дебіторської заборгованості є складною та

багатогранною, що зумовлює існування різних наукових підходів до трактування її сутності. У науковій літературі дебіторська заборгованість розглядається як форма майнових вимог підприємства до інших юридичних і фізичних осіб, як складова оборотних активів, як інструмент кредитної політики або як елемент системи розрахункових відносин між суб'єктами господарювання.

Нормативне трактування дебіторської заборгованості в Україні наведено у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», відповідно до якого дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. У міжнародній практиці дебіторська заборгованість трактується як фінансовий актив, що виникає в результаті договірних відносин та передбачає отримання у майбутньому економічних вигід у формі грошових коштів або інших активів.

Суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад дослідження дебіторської заборгованості зробили українські та зарубіжні науковці. Водночас, аналіз економічної та нормативної літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення сутності цієї категорії, що пояснюється її комплексним характером та багатофункціональністю. Для більш ґрунтовного дослідження економічної природи дебіторської заборгованості доцільно узагальнити наукові підходи до трактування даного поняття (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості (складено автором за [2; 5; 12; 24; 32; 45])

Автор/Джерело	Трактування поняття	Особливості підходу
1	2	3
М. Т. Білуха	Дебіторська заборгованість являє собою боргові вимоги підприємства до фізичних та юридичних осіб	Правовий підхід до трактування
І. О. Бланк	Дебіторська заборгованість є інструментом кредитної політики підприємства	Управлінський та фінансовий підхід
Ф. Ф. Бутинець	Дебіторська заборгованість є формою тимчасового вилучення коштів з обороту підприємства	Акцент на втраті ліквідності та відволіканні оборотних коштів
С. Ф. Голов	Дебіторська заборгованість є фінансовим активом, який забезпечує отримання майбутніх економічних вигід	Орієнтація на облікову природу активу

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Н. М. Грабова, В. М. Добровський	Заборгованість інших підприємств та осіб нашому підприємству	Спрощене трактування, орієнтоване на загальне визначення без деталізації економічної природи та юридичного змісту
К. Друрі	Дебіторська заборгованість виступає формою комерційного кредитування покупців	Маркетингово-фінансовий аспект
Р. Ентоні	Дебіторська заборгованість є вимогою підприємства щодо отримання грошових коштів у майбутньому	Фінансово-правовий підхід
О. М. Кияшко	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати	Акцент на часовому аспекті та праві вимоги кредитора; наближення до бухгалтерського визначення
Л. О. Лігоненко	Включені до майна підприємства його майнові вимоги до інших осіб, що є його боржниками в правовідносинах, які виникають за різних обставин	Майново-правовий підхід, розгляд дебіторської заборгованості як складової активів підприємства
Л. Г. Ловінська	Дебіторська заборгованість виникає внаслідок розриву в часі між реалізацією продукції та її оплатою	Акцент на часовому аспекті розрахунків
МСБО 39	Це похідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку	Розглядає дебіторську заборгованість як фінансовий актив у системі фінансових інструментів; акцентує увагу на оцінці та можливості отримання майбутніх економічних вигід
В. К. Орлова	Сума заборгованості юридичних або фізичних осіб, які в результаті минулих подій заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи	Фокус на економічній сутності та формі погашення (гроші, еквіваленти, активи)
НП(С)БО 10	Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю	Основна увага приділяється порядку оцінки та відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства
НП(С)БО 13	Один із видів фінансових активів і визначається як контракт, що дає право отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства	Трактує дебіторську заборгованість як елемент фінансових інструментів та підкреслює договірний характер виникнення фінансових вимог

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Г. В. Савицька	Дебіторська заборгованість характеризує обсяг коштів, тимчасово вилучених із господарського обороту	Акцент на впливі на фінансовий стан підприємства
В. В. Сопко	Дебіторська заборгованість є складовою оборотних активів підприємства	Орієнтація на структуру активів підприємства
Д. Стоун, К. Хітчинг	Це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин із ними	Господарсько-операційний підхід, акцент на результаті взаємодії контрагентів
К.С. Сурніна	Майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів	Ресурсний підхід, акцент на відволіканні оборотного капіталу з кругообігу
Н. М. Ткаченко	Дебіторська заборгованість — це система розрахункових відносин між суб'єктами господарювання	Розгляд через систему господарських взаємовідносин
Ч. Хорнгрен	Дебіторська заборгованість є елементом управління оборотним капіталом підприємства	Управлінський підхід до оцінки активів
Дж. Ван Хорн	Дебіторська заборгованість є результатом реалізації продукції з відстрочкою платежу	Акцент на кредитній політиці підприємства
О. Є. Федорченко	Сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому	Комплексний підхід із поєднанням форми розрахунків та часової характеристики
Л. В. Черненко	Права (вимоги), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору, на повернення боргів платниками та фінансовий ресурс, що тимчасово вилучений із кругообігу і підлягає поверненню у майбутньому	Фінансово-управлінський підхід, акцент на дебіторській заборгованості як фінансовому ресурсі

Проведений аналіз наукових підходів до визначення сутності дебіторської заборгованості з табл. 1.1 свідчить про відсутність єдиного універсального трактування даної економічної категорії, що зумовлено її багатогранністю та функціональною складністю. Узагальнення позицій вітчизняних і зарубіжних учених, а також положень нормативних актів дає змогу виділити декілька концептуальних підходів до її розуміння: правовий, фінансово-економічний, управлінський, обліковий, ресурсний та кредитний.

Правовий підхід (М. Т. Білуха, Р. Ентоні) акцентує увагу на дебіторській заборгованості як на сукупності боргових вимог підприємства до контрагентів, підкреслюючи її юридичну природу та право вимоги. Фінансово-економічний підхід (Ф. Ф. Бутинець, Г. В. Савицька, В. В. Сопко) розглядає її як частину оборотних активів, що тимчасово відволікається з господарського обороту та впливає на ліквідність і фінансову стійкість підприємства.

Управлінський підхід (І. О. Бланк, Ч. Хорнгрен) трактує дебіторську заборгованість як інструмент реалізації кредитної політики підприємства та елемент управління оборотним капіталом. Кредитний та маркетинговий підхід (К. Друрі, Дж. Ван Хорн) розглядає її як наслідок надання комерційного кредиту покупцям з метою стимулювання збуту продукції.

Обліковий та нормативний підхід (НП(С)БО 10, НП(С)БО 13, МСФЗ) акцентує увагу на порядку визнання, оцінки та відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності як фінансового активу, що забезпечує отримання майбутніх економічних вигід. Ресурсний підхід (С. Ф. Голов, К. Сурніна) розглядає її як тимчасово вилучений з обороту фінансовий ресурс підприємства, що знижує рівень його ліквідності.

Таким чином, результати узагальнення свідчать, що дебіторська заборгованість є комплексною економічною категорією, яка одночасно поєднує ознаки активу, фінансового інструменту, кредитних відносин та елементу управління оборотним капіталом.

На нашу думку, найбільш повним і сучасним є інтегрований підхід до трактування дебіторської заборгованості, який поєднує економічну, фінансову та управлінську складові. Дебіторська заборгованість не може розглядатися лише як обліковий показник або сукупність боргів контрагентів, оскільки вона одночасно виконує функцію інструменту формування прибутку, джерела фінансових ризиків та елементу управління ліквідністю підприємства.

Крім того, в умовах розвитку ринкової економіки та гармонізації національних стандартів із МСФЗ дедалі більшої актуальності набуває ризик-

орієнтований підхід, відповідно до якого дебіторська заборгованість повинна оцінюватися з урахуванням імовірності її неповернення та впливу на фінансовий результат підприємства.

Отже, можна стверджувати, що дебіторська заборгованість є динамічною економічною категорією, яка потребує комплексного підходу до її обліку, аналізу та управління з метою забезпечення фінансової стійкості та ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, у результаті дослідження історичних передумов формування та економічної сутності дебіторської заборгованості встановлено, що її виникнення є об'єктивним наслідком розвитку товарно-грошових відносин і поступового ускладнення системи розрахунків між суб'єктами господарювання. Еволюція від натурального обміну до сучасних кредитних і фінансових відносин зумовила появу дебіторської заборгованості як постійного елементу господарського обороту підприємств.

Проведений аналіз наукових підходів дозволив визначити багатовимірний характер дебіторської заборгованості, яка розглядається як економічна категорія, фінансовий актив, форма комерційного кредиту, елемент оборотного капіталу та об'єкт управління фінансовими ресурсами підприємства. Водночас відсутність єдиного підходу до її трактування підтверджує складність та багатофункціональність даного поняття.

Історичний аналіз засвідчив трансформацію дебіторської заборгованості від простого інструменту відстрочення платежу до складного фінансово-економічного механізму, який безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. У сучасних умовах вона виступає не лише результатом господарських операцій, але й важливим елементом фінансової політики підприємства.

Таким чином, дебіторська заборгованість є динамічною економічною категорією, що поєднує історичні, економічні та управлінські аспекти, а її ефективне дослідження потребує комплексного підходу з урахуванням еволюції

господарських відносин та сучасних вимог фінансового менеджменту.

Водночас, ефективне функціонування системи управління дебіторською заборгованістю неможливе без її чіткої класифікації та належного нормативно-правового регулювання, яке визначає правила визнання, оцінки, відображення та контролю за нею в обліковій системі підприємства. Саме ці аспекти формують методологічну основу для подальшого дослідження. У зв'язку з цим доцільним є перехід до підпункту.

1.2. Класифікація дебіторської заборгованості та її нормативно-правове регулювання

Важливе значення для ефективної організації бухгалтерського обліку та проведення економічного аналізу має науково обґрунтована класифікація дебіторської заборгованості. Саме класифікація забезпечує систематизацію інформації про розрахунки з дебіторами, сприяє підвищенню аналітичності облікових даних та створює основу для прийняття ефективних управлінських рішень щодо контролю за своєчасністю погашення заборгованості. Крім того, класифікація дебіторської заборгованості має важливе практичне значення для оцінки ліквідності активів, визначення платоспроможності підприємства та формування резерву сумнівних боргів [13, с. 72].

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до класифікації дебіторської заборгованості, оскільки різні автори акцентують увагу на окремих аспектах її виникнення, функціонування та управління. Узагальнення наукових підходів до класифікації дебіторської заборгованості наведено у додатку А. Проведений аналіз наукових підходів у додатку свідчить про те, що більшість учених здійснюють класифікацію дебіторської заборгованості залежно від цілей бухгалтерського обліку, аналізу та фінансового управління. При цьому, найбільш поширеними класифікаційними ознаками є строки погашення заборгованості, рівень ризику її неповернення, види дебіторів та характер виникнення боргу.

На нашу думку, у сучасних умовах господарювання класифікація дебіторської заборгованості повинна мати комплексний характер та поєднувати облікові, фінансові й управлінські аспекти. Особливо важливим є виокремлення простроченої, сумнівної та безнадійної заборгованості, оскільки саме ці види створюють найбільші ризики для фінансової стабільності підприємства. Крім того, доцільним є поділ дебіторської заборгованості за ступенем контрольованості, що дозволяє оцінити ефективність кредитної політики підприємства та рівень організації внутрішнього контролю.

Відповідно до чинного законодавства України та положень НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», класифікацію дебіторської заборгованості можна систематизувати у вигляді схеми (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Класифікація дебіторської заборгованості відповідно до законодавства України (складено автором за [42, с. 85])

Наведена класифікація на рис. 1.2 свідчить про багатогранність дебіторської заборгованості як економічної категорії та підтверджує необхідність комплексного підходу до її обліку й аналізу. Використання такої систематизації в практичній діяльності підприємства сприяє підвищенню ефективності контролю

за розрахунками з дебіторами, своєчасному виявленню проблемної заборгованості та формуванню якісної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Таким чином, класифікація дебіторської заборгованості є важливим елементом організації бухгалтерського обліку та фінансового аналізу підприємства. Її науково обґрунтоване застосування дозволяє забезпечити достовірність облікової інформації, підвищити ефективність управління оборотними активами та мінімізувати ризики фінансових втрат, пов'язаних із неповерненням заборгованості.

Нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості є важливою складовою методологічного забезпечення бухгалтерського обліку, оскільки визначає єдині підходи до її визнання, оцінки, класифікації, документального оформлення та відображення у фінансовій звітності підприємства. У сучасних умовах господарювання значення нормативної бази посилюється через зростання кредитних ризиків, нестабільність платіжної дисципліни контрагентів та необхідність забезпечення прозорості фінансової інформації.

Особливістю регулювання дебіторської заборгованості є його багаторівневий характер, який включає: законодавчий рівень, рівень національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, податкове регулювання, міжнародні стандарти фінансової звітності, а також внутрішні нормативні документи підприємства (облікова політика, положення про кредитну політику, регламенти роботи з дебіторами), (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Нормативно-правове забезпечення обліку дебіторської заборгованості в Україні (складено автором за [53, с. 75])

Рівень регулювання	Нормативний документ	Характеристика впливу на облік дебіторської заборгованості
1	2	3
Законодавчий	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Встановлює принципи обліку (достовірність, повнота, обачність), вимоги до формування фінансової звітності та відповідальність за її достовірність

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
Цивільно-правовий	Цивільний кодекс України	Регламентує договірні зобов'язання, строки виконання, підстави виникнення та припинення дебіторської заборгованості
Господарсько-правовий	Господарський кодекс України	Визначає принципи господарської діяльності, відповідальність суб'єктів за порушення розрахункової дисципліни
Бухгалтерський облік	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Встановлює критерії визнання активом, класифікацію (довгострокова/поточна), оцінку за чистою реалізаційною вартістю, порядок формування резерву сумнівних боргів
Фінансові інструменти	НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти»	Розглядає дебіторську заборгованість як фінансовий актив, що виникає на основі контракту
Податкове регулювання	Податковий кодекс України	Визначає податкові наслідки списання безнадійної заборгованості та порядок формування податкових різниць
МСФЗ	МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСФЗ 15 «Дохід»	Запроваджує модель очікуваних кредитних збитків, оцінку за справедливою вартістю та амортизованою вартістю
Внутрішні документи	Облікова політика підприємства	Визначає методи оцінки резерву, правила контролю дебіторської заборгованості, кредитну політику

З табл. 1.2 зауважимо, що базовим нормативним актом у системі обліку є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [48], який формує загальні принципи організації облікового процесу (принцип нарахування та відповідності доходів і витрат; принцип обачності; повне висвітлення інформації; автономність підприємства). Саме на його основі підприємства зобов'язані забезпечувати повне та своєчасне відображення всіх господарських операцій, включаючи операції з виникнення та погашення дебіторської заборгованості.

Важливу роль відіграють положення Цивільного та Господарського кодексів України, які визначають юридичну природу дебіторської заборгованості. Вона виникає виключно в межах договірних відносин між суб'єктами господарювання, що означає, що її існування безпосередньо залежить від виконання або невиконання зобов'язань за договорами купівлі-продажу, поставки, надання послуг або виконання робіт.

Методологічною основою бухгалтерського обліку виступає НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [52]. Відповідно до нього, дебіторська заборгованість визнається активом лише за умови ймовірності отримання економічних вигід та можливості достовірної оцінки її суми. Важливим є також поділ на довгострокову та поточну заборгованість, що безпосередньо впливає на її відображення у балансі.

Окремо слід виділити питання оцінки дебіторської заборгованості. Згідно з національними стандартами, поточна дебіторська заборгованість відображається за чистою реалізаційною вартістю, що передбачає врахування резерву сумнівних боргів. Такий підхід базується на принципі обачності, відповідно до якого активи не повинні бути завищені, а зобов'язання – занижені.

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [36] запроваджує більш прогресивний підхід до оцінки дебіторської заборгованості, заснований на моделі очікуваних кредитних збитків. Це означає, що підприємство повинно визнавати потенційні втрати ще на момент первісного визнання активу, а не лише при виникненні ознак його знецінення. Такий підхід суттєво підвищує достовірність фінансової звітності, але потребує більш складної аналітичної системи.

Окреме місце займає внутрішня нормативна база підприємства, яка включає: облікову політику; положення про кредитну політику; регламенти роботи з дебіторами; внутрішні інструкції щодо контролю простроченої заборгованості. Саме на цьому рівні підприємство визначає: метод оцінки резерву сумнівних боргів; критерії класифікації дебіторської заборгованості; порядок моніторингу та інкасації боргів; рівень допустимого кредитного ризику.

Порівняльний аналіз національних та міжнародних стандартів свідчить про наявність концептуальних відмінностей, що наведено у додатку Б. Проведене порівняння підходів національних положень (НП(С)БО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) до обліку дебіторської заборгованості у додатку А дозволяє виявити як спільні риси, так і принципові відмінності у методології її визнання, оцінки та відображення у звітності.

Насамперед, слід відзначити, що обидві системи регулювання виходять із загального економічного змісту дебіторської заборгованості як фінансового активу, що відображає право підприємства на отримання майбутніх економічних вигід. У цьому аспекті концептуальні засади НП(С)БО та МСФЗ є близькими, оскільки базуються на принципі нарахування та принципі обачності.

Водночас, суттєві відмінності спостерігаються вже на етапі визнання. Національні стандарти пов'язують визнання дебіторської заборгованості переважно з моментом визнання доходу, тоді як МСФЗ орієнтуються на виникнення контрактних прав і зобов'язань. Такий підхід у міжнародній практиці є більш економічно обґрунтованим, оскільки дозволяє відображати активи не лише за фактом реалізації, а вже на етапі виникнення договірних відносин.

Найбільш суттєві розбіжності проявляються у підходах до оцінки. НП(С)БО використовують модель історичної (первісної) вартості з подальшим коригуванням на резерв сумнівних боргів, тоді як МСФЗ застосовують модель справедливої або амортизованої вартості з урахуванням очікуваних кредитних збитків. Це означає, що міжнародні стандарти є більш орієнтованими на прогнозування ризиків, тоді як національні – на фіксацію вже здійснених господарських подій.

Особливо важливою є різниця у підходах до формування резерву сумнівних боргів. Якщо НП(С)БО базуються переважно на ретроспективних даних (аналіз простроченої заборгованості та коефіцієнтів сумнівності), то МСФЗ використовують модель очікуваних кредитних збитків, яка передбачає оцінку ризику неповернення ще на момент первісного визнання дебіторської заборгованості. На практиці це дозволяє більш точно відображати реальний фінансовий стан підприємства [74, с. 83].

Також слід звернути увагу на відмінності у групуванні дебіторської заборгованості. НП(С)БО чітко поділяють її на довгострокову та поточну, тоді як МСФЗ застосовують більш гнучкий підхід, орієнтований на економічну сутність операцій та характер фінансових інструментів. Це забезпечує більшу

аналітичність інформації, але водночас підвищує складність її формування.

На нашу думку, найбільш суттєвою проблемою національної системи обліку є її недостатня орієнтація на ризик-орієнтований підхід. НП(С)БО в більшій мірі фіксують факт господарської операції, тоді як сучасні умови господарювання потребують оцінки майбутніх ризиків неповернення заборгованості. У цьому контексті МСФЗ мають більш прогресивний характер, оскільки забезпечують формування проактивної облікової інформації.

Водночас, не слід розглядати НП(С)БО як менш ефективну систему, оскільки вона є більш простою у застосуванні, менш витратною з точки зору облікових процедур та адаптованою до умов функціонування більшості вітчизняних підприємств. Саме тому доцільним є поетапне зближення національних стандартів із міжнародними підходами, а не їх повна заміна.

Важливою складовою нормативного регулювання є не лише визначення правил визнання та оцінки дебіторської заборгованості, але й встановлення вимог щодо її документального оформлення, контролю та інвентаризації. Саме ці елементи забезпечують достовірність облікової інформації та запобігають викривленню фінансової звітності [12, с. 74].

Первинне відображення дебіторської заборгованості здійснюється на підставі первинних документів, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є обов'язковою умовою фіксації господарської операції. До основних документів належать: договори купівлі-продажу, поставки, надання послуг; рахунки-фактури; видаткові накладні; акти виконаних робіт (наданих послуг); податкові накладні; акти звірки розрахунків з контрагентами. Саме договірна база визначає момент виникнення дебіторської заборгованості, її суму та умови погашення, що прямо впливає на правильність її відображення в обліку.

Особливе значення має процес інвентаризації дебіторської заборгованості, який регулюється Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань. Інвентаризація передбачає: підтвердження реальності заборгованості; перевірку

строків її виникнення; виявлення сумнівної та безнадійної заборгованості; узгодження розрахунків із контрагентами. Результати інвентаризації є підставою для: створення або коригування резерву сумнівних боргів; списання безнадійної заборгованості; уточнення фінансових результатів підприємства.

Таким чином, нормативні вимоги забезпечують не лише облік, а й контрольну функцію щодо дебіторської заборгованості.

Нормативна база також визначає необхідність організації внутрішнього контролю за станом дебіторської заборгованості. Це впливає з принципу обачності та вимоги забезпечення реальності фінансової звітності. Основними напрямками контролю є: контроль строків погашення заборгованості; моніторинг платоспроможності контрагентів; аналіз простроченої заборгованості; контроль дотримання кредитної політики підприємства. На практиці це реалізується через внутрішні регламенти та аналітичні процедури, що є елементом системи управлінського обліку.

Податковий кодекс України суттєво впливає на облік дебіторської заборгованості, зокрема у частині: визнання безнадійної заборгованості; формування податкових різниць; коригування фінансового результату. Безнадійна дебіторська заборгованість може бути списана лише за наявності визначених законом підстав, зокрема: закінчення строку позовної давності; ліквідації боржника; неможливості стягнення боргу. Таким чином, податкове законодавство встановлює жорсткі умови для списання заборгованості, що відрізняється від бухгалтерського підходу.

Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності суттєво вплинуло на розвиток методології обліку дебіторської заборгованості. Зокрема, МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» запроваджує концепцію очікуваних кредитних збитків, що змінює підхід від реактивного до проактивного управління ризиками.

Також МСФЗ 15 «Дохід за договорами з клієнтами» визначає порядок визнання доходу, який безпосередньо впливає на момент виникнення дебіторської заборгованості. Таким чином, міжнародні стандарти формують більш аналітичну

та ризик-орієнтовану модель обліку [5, с. 66].

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що нормативно-правове регулювання дебіторської заборгованості в Україні є комплексною системою, яка поєднує бухгалтерські, цивільно-правові та податкові норми. Водночас, існує певна методологічна асиметрія між різними рівнями регулювання, що проявляється у відмінностях між бухгалтерським і податковим підходами до визнання та списання заборгованості. Це створює додаткове навантаження на підприємства та ускладнює формування єдиної облікової політики. На нашу думку, перспективним напрямом розвитку є: гармонізація НП(С)БО з МСФЗ; посилення ролі прогнозних оцінок; цифровізація контролю дебіторської заборгованості; інтеграція бухгалтерського та управлінського обліку.

Таким чином, зробимо висновок, що класифікація дебіторської заборгованості та її нормативно-правове регулювання формують методологічну основу її облікового відображення, однак не вичерпують усіх аспектів її обліку. Ключове значення для практики бухгалтерського обліку має правильне визначення моменту визнання дебіторської заборгованості як активу, а також вибір адекватних підходів до її первісної та подальшої оцінки. Саме ці питання безпосередньо впливають на достовірність фінансової звітності, реальність оцінки активів підприємства та обґрунтованість управлінських рішень.

У зв'язку з цим доцільним є детальне дослідження особливостей визнання та оцінки дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку, що дозволить розкрити її економічну сутність через призму облікових процедур, а також визначити відмінності між національними та міжнародними підходами до її відображення. Ці питання розглядаються у наступному підрозділі роботи.

1.3. Особливості визнання та оцінка дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку

Визнання та оцінка дебіторської заборгованості є ключовими елементами

методології бухгалтерського обліку, оскільки саме на цих етапах формується її реальна вартість у балансі підприємства та визначається вплив на фінансові результати діяльності. Від правильності застосування критеріїв визнання та методів оцінки залежить достовірність фінансової звітності, обґрунтованість управлінських рішень і рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

У системі бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість розглядається як фінансовий актив, що відображає право підприємства на отримання майбутніх економічних вигід у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Водночас підходи до її визнання та оцінки суттєво різняться залежно від застосування національних стандартів бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), (додаток В).

Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [52], вона визнається активом за умови одночасного виконання двох ключових критеріїв:

- існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід, пов'язаних із погашенням заборгованості (надходження грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів);
- сума заборгованості може бути достовірно визначена на підставі первинних документів та умов договору.

Таким чином, національний підхід до визнання дебіторської заборгованості базується на поєднанні економічного змісту операції та документального підтвердження факту її виникнення. Важливим є також те, що у практиці бухгалтерського обліку України момент визнання дебіторської заборгованості тісно пов'язаний із моментом визнання доходу, оскільки переважна більшість її видів формується внаслідок реалізації продукції, товарів, робіт або послуг.

Водночас, у міжнародній практиці відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», підхід до визнання дебіторської заборгованості є більш концептуальним та ґрунтується на виникненні договірних прав та зобов'язань. Дебіторська заборгованість визнається тоді, коли підприємство стає стороною контракту і набуває юридично закріпленого права на отримання грошових коштів

або іншого фінансового активу. Такий підхід зміщує акцент з факту здійснення господарської операції на момент виникнення контрактних відносин, що дозволяє відображати економічну сутність операції більш рано та більш повно. У результаті фінансова звітність, складена за МСФЗ, має вищий рівень прогностної аналітичності та відображає не лише вже здійснені операції, а й потенційні майбутні грошові потоки [43, с. 85].

Проведене порівняння свідчить, що національні стандарти бухгалтерського обліку (НП(С)БО) зорієнтовані переважно на фіксацію вже здійснених господарських операцій та їх документальне підтвердження. Такий підхід забезпечує простоту застосування та високу формальну визначеність, проте обмежує можливості прогностного аналізу фінансового стану підприємства.

Натомість міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) формують більш гнучку та економічно обґрунтовану модель визнання дебіторської заборгованості, що базується на договірних відносинах та дозволяє раніше відображати фінансові активи у звітності. Це підвищує якість управлінської інформації та сприяє більш точній оцінці майбутніх грошових потоків.

Оцінка дебіторської заборгованості є одним із ключових етапів її бухгалтерського обліку, оскільки безпосередньо впливає на достовірність відображення активів підприємства, фінансовий результат та показники ліквідності. Саме від обґрунтованості підходів до оцінки залежить реальність фінансової звітності та рівень інформаційної забезпеченості управлінських рішень [29, с. 54].

У національній системі бухгалтерського обліку первісна оцінка дебіторської заборгованості здійснюється за договірною (контрактною) вартістю, яка формується відповідно до умов господарської операції. При цьому враховуються знижки, надбавки, штрафні санкції та інші елементи, передбачені договором між сторонами. Такий підхід забезпечує простоту облікового відображення та базується на документальному підтвердженні господарських операцій.

Подальша оцінка регламентується НП(С)БО 10 «Дебіторська

заборгованість» і здійснюється за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається як первісна вартість за мінусом резерву сумнівних боргів. Такий механізм відображає потенційні втрати підприємства від неповернення частини заборгованості та реалізує принцип обачності, згідно з яким активи не повинні бути завищеними, а зобов'язання – заниженими.

Важливою особливістю національного підходу є ретроспективний характер оцінки ризиків: резерв сумнівних боргів формується на основі історичних даних, аналізу простроченої заборгованості та платіжної дисципліни дебіторів. Це дозволяє забезпечити відносну стабільність облікових оцінок, однак не завжди повною мірою враховує майбутні кредитні ризики.

У міжнародній практиці, відповідно до вимог МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», застосовується принципово інший підхід до оцінки дебіторської заборгованості, який ґрунтується на моделі очікуваних кредитних збитків (Expected Credit Loss Model). Відповідно до цієї моделі, підприємство зобов'язане визнавати очікувані втрати вже на момент первісного визнання фінансового активу, а не лише при появі ознак його знецінення.

Такий підхід є значно більш прогностичним і орієнтованим на майбутні економічні умови. Він дозволяє своєчасно відображати ризики неповернення дебіторської заборгованості та підвищує аналітичну цінність фінансової звітності. Водночас його застосування потребує складних розрахунків, використання статистичних моделей та значного обсягу управлінської інформації.

Порівняльна характеристика підходів до оцінки дебіторської заборгованості за НП(С)БО та МСФЗ наведена у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Порівняння підходів до оцінки дебіторської заборгованості (складено автором за [76])

Ознака	НП(С)БО	МСФЗ
Первісна оцінка	Договірна (історична) вартість з урахуванням умов договору	Справедлива вартість + витрати на операцію
Подальша оцінка	Чиста реалізаційна вартість	Амортизована вартість або справедлива вартість

Продовження таблиці 1.4

Формування резерву	На основі історичних даних та коефіцієнтів сумнівності	Модель очікуваних кредитних збитків
Підхід до ризику	Реактивний (після виникнення проблем)	Проактивний (прогнозування втрат)
Орієнтація оцінки	Обліково-фіксаційна	Аналітично-прогнозна

Проведене порівняння свідчить, що національна система обліку орієнтована переважно на фіксацію вже здійснених господарських подій, тоді як міжнародні стандарти формують більш динамічний і ризик-орієнтований підхід до оцінки активів. Таким чином, можна зробити висновок, що оцінка дебіторської заборгованості в системі бухгалтерського обліку є багаторівневим процесом, який поєднує первісну фіксацію вартості, подальше коригування та врахування кредитних ризиків. Відмінності між НП(С)БО та МСФЗ зумовлені різними концептуальними підходами до розуміння економічної сутності активів: від історико-фактичного до прогнозно-аналітичного.

У сучасних умовах розвитку економіки України доцільним є поступове зближення національних підходів до оцінки дебіторської заборгованості з міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню якості фінансової звітності, посиленню інвестиційної привабливості підприємств та більш ефективному управлінню кредитними ризиками.

Особливе місце в системі оцінки дебіторської заборгованості займає формування резерву сумнівних боргів, який виступає ключовим інструментом коригування її балансової вартості та забезпечення принципу обачності у бухгалтерському обліку. Його основне економічне призначення полягає у відображенні потенційних втрат підприємства від неповернення частини дебіторської заборгованості та забезпеченні реалістичності оцінки оборотних активів [34, с. 76].

У національній системі обліку, відповідно до вимог НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», формування резерву сумнівних боргів здійснюється з використанням кількох методичних підходів, які підприємство

обирає залежно від характеру діяльності та структури розрахунків із контрагентами. До основних методів належать: аналіз платоспроможності окремих дебіторів, що передбачає індивідуальну оцінку фінансового стану боржників; застосування коефіцієнта сумнівності, який визначається на основі статистичних даних минулих періодів і відображає середній рівень неповернення заборгованості; групування дебіторської заборгованості за строками її виникнення, де кожній групі присвоюється відповідний відсоток ймовірності непогашення.

Таким чином, національний підхід до формування резерву має переважно ретроспективний характер, оскільки базується на історичних даних та вже наявній інформації про платіжну дисципліну контрагентів. Це забезпечує відносну простоту розрахунків, однак обмежує можливості врахування майбутніх ризиків.

У міжнародній практиці, відповідно до вимог МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», застосовується принципово інший підхід до формування резерву сумнівних боргів, який базується на концепції очікуваних кредитних збитків (Expected Credit Loss Model). Ця модель передбачає необхідність оцінки ризику неповернення дебіторської заборгованості не лише на основі минулих подій, але й з урахуванням: історичних даних щодо неплатежів; поточного фінансового стану боржників; прогнозних макроекономічних показників; очікуваних змін у ринковому середовищі.

МСФЗ також передбачають як індивідуальний підхід (оцінка конкретних значних дебіторів), так і груповий підхід (об'єднання однорідних за ризиком активів). Це дозволяє більш точно відображати реальний рівень кредитного ризику та підвищує достовірність фінансової звітності.

Порівняльна характеристика підходів до формування резерву сумнівних боргів наведена у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Порівняння підходів до формування резерву сумнівних боргів (складено автором за [72])

Ознака	НП(С)БО (Україна)	МСФЗ
Методологічна основа	Історичні дані та аналіз заборгованості	Очікувані кредитні збитки
Підхід до оцінки	Ретроспективний	Прогнозний (forward-looking)
Рівень деталізації	Індивідуальний або груповий	Індивідуальний + багаторівнева сегментація
Джерела інформації	Минулі періоди	Минулі, поточні та прогнозні дані
Мета формування	Коригування балансової вартості	Оцінка очікуваних втрат у реальному часі

Проведений аналіз свідчить, що національний підхід до формування резерву сумнівних боргів є більш спрощеним і орієнтованим на фактичні результати минулих періодів, тоді як міжнародний підхід має складніший, але більш аналітично обґрунтований характер. З точки зору практичного застосування, модель НП(С)БО є зручною для підприємств із невеликим обсягом дебіторської заборгованості та обмеженими аналітичними ресурсами. Водночас МСФЗ підхід є більш ефективним для великих підприємств і корпорацій, оскільки дозволяє своєчасно ідентифікувати ризики неповернення та приймати управлінські рішення на випередження. На нашу думку, найбільш перспективним напрямом розвитку національної системи обліку є поступове впровадження елементів моделі очікуваних кредитних збитків, що дозволить підвищити аналітичну цінність фінансової інформації та наблизити її до міжнародних стандартів. Особливо актуальним це є в умовах нестабільного економічного середовища, коли ризики неплатежів суттєво зростають.

Отже, формування резерву сумнівних боргів є не лише технічним елементом бухгалтерського обліку, а й важливим інструментом фінансового управління, який забезпечує реальність оцінки активів, зниження ризиків викривлення фінансової звітності та підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Таким чином, проведений аналіз нормативно-методичних підходів до

визнання, оцінки та формування резерву сумнівних боргів дає підстави стверджувати, що національна система бухгалтерського обліку (НП(С)БО) має переважно історичну, ретроспективну спрямованість. Вона базується на фіксації вже здійснених господарських подій та фактичних результатів діяльності, що забезпечує відносну простоту застосування та високу ступінь документальної підтвердженості облікових даних.

Натомість міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), зокрема МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», формують прогностну (forward-looking) модель оцінки, яка орієнтована не лише на минулі події, а й на очікування щодо майбутніх економічних умов. Такий підхід дозволяє більш реалістично оцінювати фінансовий стан підприємства та рівень ризику неповернення дебіторської заборгованості.

З позиції наукового узагальнення можна виділити принципову відмінність між цими двома концепціями: НП(С)БО забезпечують фіксацію факту господарської операції; МСФЗ забезпечують оцінку наслідків та очікуваних ризиків цієї операції.

На нашу думку, найбільш суттєвим недоліком національної системи обліку є недостатній рівень врахування майбутніх кредитних ризиків. Це призводить до певного зниження аналітичної цінності фінансової звітності, особливо в умовах нестабільного економічного середовища, інфляційних процесів та зростання неплатежів. У таких умовах ретроспективний підхід не завжди дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні втрати підприємства.

Водночас міжнародні стандарти, незважаючи на їх вищу точність і прогностичну спрямованість, мають і певні обмеження. Насамперед це стосується високих вимог до інформаційного забезпечення, необхідності застосування складних статистичних моделей, професійних суджень та значних витрат на аналітичну обробку даних. Це ускладнює їх повноцінне впровадження на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Отже, можна зробити висновок, що оптимальною є комбінована модель

розвитку облікової системи, яка поєднує простоту національних стандартів із елементами прогностного підходу МСФЗ. Такий підхід дозволив би підвищити достовірність фінансової звітності, забезпечити більш якісне управління дебіторською заборгованістю та зменшити рівень фінансових ризиків підприємства в цілому.

Водночас ефективність практичного застосування будь-яких методичних підходів значною мірою залежить від організації облікового процесу на конкретному підприємстві, рівня автоматизації, внутрішнього контролю та якості управлінських рішень щодо роботи з дебіторами.

У зв'язку з цим доцільним є перехід до наступного етапу дослідження, який передбачає аналіз практичних аспектів організації обліку дебіторської заборгованості на конкретному підприємстві.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

2.1. Організація обліку дебіторської заборгованості підприємства

Ефективна організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості є важливою складовою системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, оскільки безпосередньо впливає на рівень ліквідності, платоспроможності, оборотності капіталу та фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Для ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА», діяльність якого пов'язана з реалізацією товарів, наданням логістичних та супутніх послуг, дебіторська заборгованість виступає одним із ключових елементів оборотних активів та потребує належної організації облікового процесу.

ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» створено згідно з рішенням Зборів засновників, зареєстровано в Єдиному Державному Реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб підприємців та діє відповідно до Статуту (додаток Д), законодавства України.

Суб'єкт дослідження знаходиться за адресою: Україна, м. Київ, вул. Митрофана Довнар-Запольського, буд. 5.

Метою діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є задоволення суспільних потреб юридичних та фізичних осіб у продукції, роботах, послугах, одержання прибутку (доходу) від здійснення виробничої, комерційної, посередницької діяльності, та здійснення іншої діяльності у відповідності та на умовах, визначених чинним законодавством та Статутом.

Організаційна структура управління ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» належить до лінійно-функціонального типу, який передбачає прийняття рішень, розподіл відповідальності та повноважень по вертикалі. Управління організоване за лінійною схемою, а функціональні підрозділи апарату управління (бухгалтерія,

відділ економіки та виробництва, юридичний відділ тощо) допомагають директору та лінійним керівникам вирішувати управлінські завдання, (додаток Е).

Аналітичну роботу ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» можна поділити на два блоки: аналіз фінансових результатів і рентабельності, який здійснює головний бухгалтер, та аналіз фінансового стану, яким займається планово-економічний відділ.

На ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» діє журнально-ордерна форма ведення бухгалтерського обліку, автоматизована в програмі SAP ERP, що відповідає вимогам Закону України від 16.07.99 р. N 996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [48] зі змінами і доповненнями, Міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ), опублікованих на офіційному веб-сайті Міністерства фінансів України станом на 31 грудня 2025 р., інструкціям та іншим нормативним актам, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності, з метою забезпечення своєчасного надання доцільної, суттєвої, доречної, достовірної та зіставної інформації (запорука якої збереження незмінними обраних політик обліку протягом всієї господарської діяльності підприємства) користувачам фінансової звітності.

Документальне оформлення облікової політики підприємства здійснюється у вигляді Наказу про облікову політику підприємства (додаток Ж), який після його затвердження набуває статусу юридичного документу та є базою для створення системи внутрішньої документації. Наказ про облікову політику є основним внутрішнім документом, яким регулюється організація облікового процесу в ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» та є обов'язковим для виконання всіма службами і працівниками підприємства. В наказі про облікову політику визначають способи ведення аналітичного і синтетичного обліку, методи обліку основних засобів і інших необоротних матеріальних активів, оцінки витрачених запасів, розподілу накладних витрат, організації аналітичного обліку виробництва по видах продукції, виробничих підрозділах, вирішення інших завдань обліку, які не визначені в НП(С)БО та МСФЗ, інших законодавчих і інструктивних

документах бухгалтерського обліку.

Негативним є те, що при формуванні даного документу на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» не проводиться аналітична робота щодо дослідження розпорядчих документів про облікову політику, які пропонуються у науковій літературі, застосовуються на інших підприємствах та можуть слугувати певною мірою зразком для формування власного. Це призводить до того, що в Наказі про облікову політику підприємства розкриваються не всі елементи облікової політики, багато уваги приділяється організаційним аспектам бухгалтерського обліку, відсутні посилання на додатки. До того ж зміст Наказу про облікову політику ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» слабо структуризовано, елементи облікової політики наведені без їх систематизації, у довільному порядку, із зазначенням безальтернативних варіантів обліку чи оцінки та повторами змісту чинних нормативно-правових актів.

Позитивно слід відмітити наявність на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» Наказу про облікову політику, відокремленого від Положення про організацію бухгалтерського обліку (додаток К), наявність обов'язкових реквізитів, доцільність обраних елементів облікової політики з урахуванням специфіки діяльності підприємства. Для усунення основних недоліків та удосконалення Наказу про облікову політику ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» необхідно здійснити ряд заходів з удосконалення чинного законодавства, суворо дотримуватися вимог нормативних документів, систематично підвищувати кваліфікацію облікових працівників.

Бухгалтерський облік на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» ведеться окремим структурним підрозділом – бухгалтерію на чолі з головним бухгалтером, права і обов'язки якого, як і кожного бухгалтера підприємства закріплено посадовими інструкціями (додаток Л).

На ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» запроваджена лінійна структура бухгалтерії (рис. 2.1), де усі виконавці безпосередньо підпорядковуються головному бухгалтеру. Форма побудови апарату облікової служби підприємства є

централізованою.

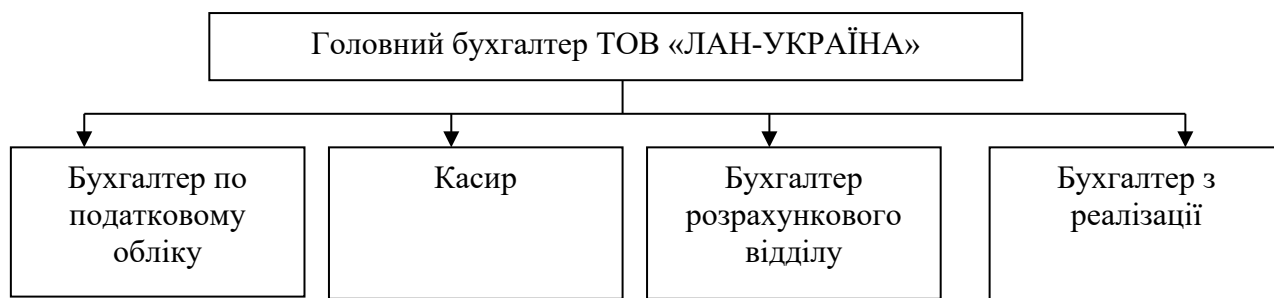

Рисунок 2.1 – Структура апарату бухгалтерії ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Облікова політика ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» та її зміни розкриваються у примітках до річної фінансової звітності (додатки М, Н, П) в описовій формі або прикладанням копії наказу про встановлення і зміну облікової політики. На підприємстві розроблено робочий план рахунків (додаток Р), який використовують працівники бухгалтерії для ведення обліку всіх господарських операцій у відповідності з прийнятою обліковою політикою.

Основним нормативним документом, що регулює функції управлінського персоналу в галузі бухгалтерського обліку, відповідальність за їх виконання та організацію роботи є Положення про бухгалтерію, що є внутрішнім нормативним актом, який визначає порядок створення, права, обов'язки та організацію роботи бухгалтерської служби.

Таким чином, для забезпечення ведення бухгалтерського обліку в ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» створено облікову службу на чолі з головним бухгалтером. Крім головного бухгалтера в склад облікової служби входять: бухгалтер по розрахункам (у т.ч. по оплаті праці), бухгалтер по виробництву; бухгалтер по матеріальним цінностям, а також касир.

Використовуючи інформацію додатків Т, У, Ф, Х, Ц, Ч проведемо аналіз основних показників діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». Групування показників фінансово-господарської діяльності підприємства з метою попередньої оцінки його фінансового стану наведено у додатку Ш. Проведений аналіз показників

фінансово-господарської діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023–2025 рр. свідчить про загалом позитивну динаміку розвитку підприємства, однак із наявністю окремих проблемних аспектів, зокрема у сфері фінансової стійкості та ефективності використання ресурсів.

У цілому підприємство демонструє зростання масштабів діяльності: капітал збільшився до 198 355 тис. грн у 2025 р., чистий дохід від реалізації зріс до 289 731 тис. грн, що на 44,08 % більше порівняно з 2023 р. Це свідчить про розширення ринкової діяльності та підвищення попиту на продукцію. Також спостерігається зростання чисельності персоналу та фонду оплати праці, що вказує на розвиток виробничого потенціалу та посилення кадрового забезпечення.

Позитивною стороною є високий рівень коефіцієнта автономії (0,72–0,83), що підтверджує достатню фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Також підприємство має прийнятний рівень ліквідності: коефіцієнт загальної ліквідності протягом усього періоду значно перевищує нормативне значення (1,0), що свідчить про здатність своєчасно погашати поточні зобов'язання.

Водночас виявлено ряд недоліків. Зокрема, спостерігається зниження коефіцієнта маневреності (до 0,43 у 2025 р.), що свідчить про зменшення частки власного оборотного капіталу та обмеження гнучкості у використанні фінансових ресурсів. Також відмічається зниження рентабельності та нерівномірна динаміка прибутку, що може свідчити про зростання витрат та зниження ефективності управління витратами.

Особливу увагу слід звернути на показники ліквідності: хоча загальна та термінова ліквідність залишаються високими, коефіцієнт абсолютної ліквідності знижується (0,54 → 0,31), що свідчить про зменшення обсягу найбільш ліквідних активів (грошових коштів). Це може створювати ризики для миттєвого погашення зобов'язань у разі фінансових ускладнень.

З урахуванням теми дослідження особливу увагу слід приділити обліку та аналізу дебіторської заборгованості, оскільки саме вона безпосередньо впливає на

ліквідність та платоспроможність підприємства. Ймовірне зростання оборотних активів при одночасному зниженні абсолютної ліквідності може свідчити про збільшення частки дебіторської заборгованості у структурі активів. Це означає, що частина коштів підприємства «заморожена» у розрахунках із покупцями.

На нашу думку, основною проблемою підприємства є недостатньо ефективне управління оборотним капіталом, зокрема дебіторською заборгованістю. За умов зростання обсягів реалізації важливо забезпечити не лише збільшення доходів, але й своєчасне надходження грошових коштів. Шляхами вирішення є:

- посилення контролю за дебіторською заборгованістю через впровадження системи вікового аналізу боргів;
- регулярний аналіз структури та якості дебіторської заборгованості (прострочена, сумнівна, безнадійна);
- впровадження політики кредитного ліміту для покупців та чітких умов розрахунків у договорах;
- створення резерву сумнівних боргів, що підвищить достовірність фінансової звітності;
- стимулювання швидкої оплати (знижки за дострокову оплату, штрафи за прострочення);
- автоматизація обліку дебіторської заборгованості для оперативного контролю розрахунків (особливо важливо для підприємства з автоматизованою системою обліку).

Таким чином, ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» характеризується стабільним розвитком і достатньою фінансовою стійкістю, однак потребує вдосконалення управління оборотними активами, насамперед дебіторською заборгованістю, що дозволить підвищити ліквідність, прискорити оборотність коштів і зміцнити фінансову позицію підприємства в майбутньому.

Організація обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є складовою загальної системи бухгалтерського обліку підприємства та

здійснюється відповідно до вимог НП(С)БО, зокрема НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», а також внутрішніх регламентів підприємства, зокрема Наказу про облікову політику та Робочого плану рахунків. Основною метою організації обліку є забезпечення своєчасного, повного та достовірного відображення розрахунків із дебіторами, контроль за їх своєчасним погашенням та мінімізація ризиків виникнення сумнівної і безнадійної заборгованості.

На підприємстві облік дебіторської заборгованості організовано за централізованою формою, що передбачає концентрацію всіх облікових функцій у бухгалтерії під керівництвом головного бухгалтера. Це забезпечує єдність методології обліку та контроль за правильністю відображення розрахункових операцій.

У структурі бухгалтерії відповідальність за облік дебіторської заборгованості розподілена між окремими працівниками. Зокрема, бухгалтер з розрахунків із контрагентами здійснює облік операцій з покупцями та замовниками, контролює стан заборгованості, формує акти звірки та забезпечує ведення аналітичного обліку в розрізі кожного дебітора. Бухгалтер з виробництва та бухгалтер з матеріальних цінностей забезпечують первинне документування операцій, що формують дебіторську заборгованість у процесі господарської діяльності.

Документальне забезпечення обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» ґрунтується на первинних документах, які підтверджують факт виникнення або погашення заборгованості. До таких документів належать договори з контрагентами, рахунки-фактури, видаткові накладні, акти виконаних робіт (наданих послуг), товарно-транспортні накладні, податкові накладні, платіжні доручення та банківські виписки (додаток Ц). Саме на їх підставі формується інформація для відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Схематично порядок документообігу по операціях з дебіторською заборгованістю на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» представлено на рис. 2.1.

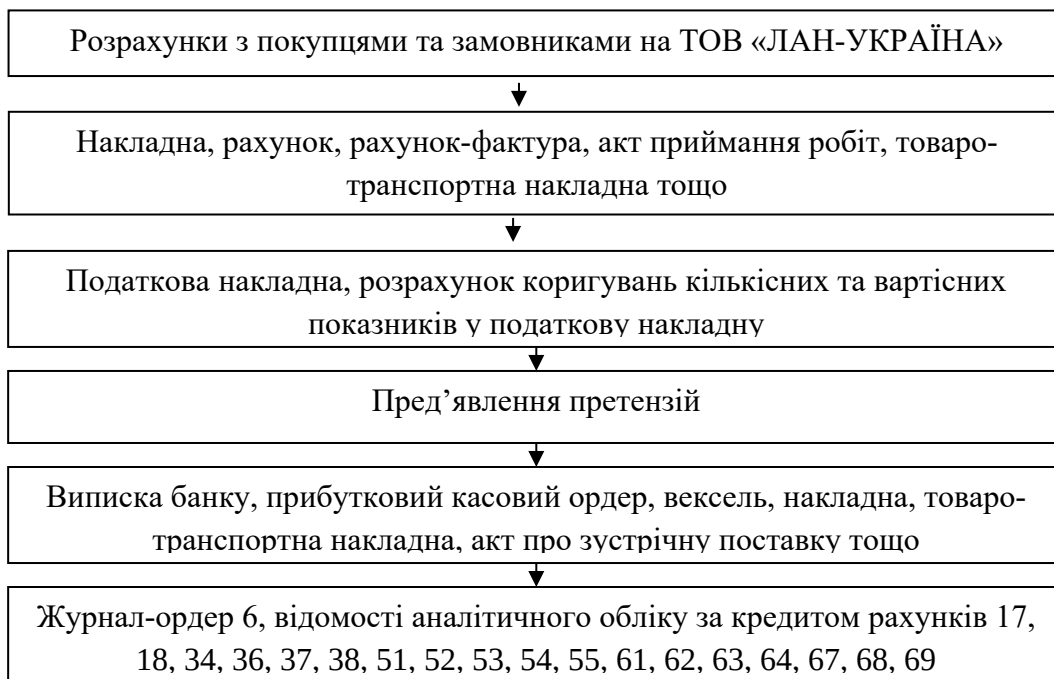

Рисунок 2.2 – Порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Важливе значення в організації обліку має використання програмного забезпечення SAP ERP, яке забезпечує автоматизацію процесів обліку дебіторської заборгованості. Завдяки цьому здійснюється оперативне формування аналітичної інформації щодо стану розрахунків з кожним контрагентом, строків виникнення та погашення заборгованості, а також контроль прострочених боргів.

Основними принципами організації обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є:

- відокремлення поточної та простроченої заборгованості;
- ведення аналітичного обліку в розрізі кожного контрагента;
- своєчасне відображення господарських операцій у момент їх виникнення;
- контроль строків погашення заборгованості;
- формування резерву сумнівних боргів;
- регулярна інвентаризація розрахунків із дебіторами.

Аналітичний облік дебіторської заборгованості на підприємстві ведеться в розрізі кожного дебітора, виду заборгованості та умов договорів. Такий підхід

дозволяє забезпечити деталізацію облікової інформації та підвищити ефективність управління розрахунками. Синтетичний облік здійснюється на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відповідно до Робочого плану рахунків підприємства.

Окрему увагу на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» приділено контролю за строками погашення дебіторської заборгованості. З цією метою бухгалтерією періодично проводиться звірка розрахунків із контрагентами, формуються акти звірки, а також здійснюється аналіз простроченої заборгованості. Це дозволяє своєчасно виявляти проблемні борги та вживати заходів щодо їх стягнення.

Водночас слід відзначити, що організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві потребує подальшого удосконалення. Зокрема, доцільним є впровадження більш системного підходу до класифікації дебіторської заборгованості за строками її погашення (поточна, прострочена, сумнівна), а також розширення аналітичних регістрів обліку з метою підвищення інформативності управлінських рішень.

Таким чином, організація обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» передбачає чітко визначену систему документального забезпечення, розподіл обов'язків між працівниками бухгалтерії, використання автоматизованих інформаційних систем та ведення аналітичного обліку в розрізі контрагентів. У сукупності це створює основу для формування достовірної облікової інформації щодо стану розрахунків підприємства.

Наступним етапом дослідження є розгляд методики відображення розрахунків з покупцями та замовниками в системі бухгалтерського обліку підприємства, зокрема порядку їх синтетичного та аналітичного обліку.

2.2. Облік розрахунків з вітчизняними покупцями та замовникам

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості Планом рахунків передбачений рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Даний рахунок має наступні субрахунки, які призначені для

обліку заборгованості: 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» – відображаються чисті інвестиції орендодавця у фінансову оренду; 182 «Довгострокові векселі одержані» – призначений для обліку векселів одержаних у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості; 183 «Інша дебіторська заборгованість» – призначений для обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка не відображається на інших субрахунках рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», зокрема розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позиками [77, с. 123].

На практиці ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» використовуються 181, 183 субрахунки, а 182 не використовується, так як підприємство не користується вексельною формою розрахунків. За дебетом рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості, а за кредитом погашення (списання) довгострокової дебіторської заборгованості. Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості. Регістром аналітичного обліку є реєстр дебіторів. Що стосується обліку заборгованості за майно, що передане у фінансову оренду, то аналітичний облік ведеться за кожним договором фінансової оренди. У табл. 2.1 наведено кореспонденцію обліку ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» щодо відображення заборгованості за майно, що передано у фінансову оренду.

Таблиця 2.1 – Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості з фінансової оренди ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
1	2	3	4
Відображено первісну вартість об'єкта фінансової оренди, переданого орендарю	181	712	130 000
Відображено знос об'єкта фінансової оренди	131	10	20 000
Відображено залишкову вартість об'єкта фінансової оренди як дебіторську заборгованість	377	181	130 000

Продовження таблиці 2.1

Нараховано щомісячну суму відшкодування вартості об'єкта оренди	377	181	10 000
Нараховано дохід у вигляді орендної винагороди	373	732	1 500
1	2	3	4
Отримано оплату за відшкодування вартості об'єкта оренди	311	377	10 000
Отримано орендну винагороду на поточний рахунок	311	373	1 500

Отримані записи у табл. 2.1 свідчать, що дебіторська заборгованість за фінансовою орендою формується поетапно – від первісного визнання об'єкта до поступового її погашення орендарем, що позитивно впливає на контроль за рухом грошових коштів та управління ліквідністю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Що стосується іншої дебіторської заборгованості, то вона наявна у ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» та формується, насамперед, за рахунок надання позик працівникам підприємства, що передбачено його статутною діяльністю та внутрішніми положеннями. Надання позики оформлюється виключно на підставі письмового договору між підприємством та працівником. При цьому розрахунки можуть здійснюватися як у готівковій, так і безготівковій формі залежно від умов договору та заяви працівника. Позики, що надаються працівникам, мають поворотний характер, є безпроцентними та можуть надаватися на різні строки.

У разі якщо строк повернення позики не визначений договором, працівник зобов'язаний повернути кошти протягом 7 днів з моменту пред'явлення відповідної вимоги підприємством. У випадках, коли повернення позики здійснюється шляхом утримання із заробітної плати, додатково укладається відповідна угода, яка регламентує порядок і строки погашення заборгованості.

Аналітичний облік іншої дебіторської заборгованості ведеться в розрізі кожного працівника та укладених з ним договорів, що забезпечує персоніфікований контроль за рухом та погашенням заборгованості.

Узагальнена кореспонденція рахунків з обліку іншої дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р. подана у табл. 2.2.

Обліковим регістром для узагальнення інформації за рахунком 18

«Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» є Журнал 8, який забезпечує систематизацію операцій довгострокового характеру. Поточна дебіторська заборгованість підприємства обліковується на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Зокрема, рахунок 36 використовується для узагальнення інформації про розрахунки з покупцями за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги.

Таблиця 2.2 – Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Видано працівнику довгострокову позику з каси підприємства	183	30	5 000
Погашено позику шляхом внесення коштів до каси підприємства	30	183	5 000
Видано працівнику позику з каси підприємства	183	30	2 000
Погашено позику шляхом утримання із заробітної плати	661	183	2 000
Видано короткострокову позику працівнику через банк	377	31	7 000
Переведено короткострокову позику до складу довгострокової	183	377	7 000
Погашено довгострокову позику внесенням коштів до каси	30	183	7 000

За дебетом рахунка 36 відображається реалізація продукції з урахуванням податку на додану вартість, а за кредитом – надходження грошових коштів у касу або на рахунки підприємства. Сальдо рахунка відображає суму заборгованості покупців і замовників на певну дату.

Аналітичний облік розрахунків із покупцями та замовниками ведеться за кожним контрагентом окремо, що відповідає вимогам облікової політики підприємства. Регістром аналітичного обліку виступає реєстр дебіторів, у якому відображаються дані про дату виникнення заборгованості, первинні документи, суму боргу та дату його погашення.

Таким чином, організація обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» забезпечує достатній рівень деталізації інформації, що створює передумови для ефективного контролю, аналізу та управління розрахунками з дебіторами.

У ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» документом, що підтверджує виникнення дебіторської заборгованості, є договір (контракт), який укладається з кожним окремим покупцем або замовником. Розрахунки з контрагентами переважно здійснюються у безготівковій формі через банківські установи, що відповідає сучасним вимогам організації розрахункових операцій. У випадках недостатності коштів у покупця допускається часткове погашення заборгованості готівкою або іншими дозволеними формами розрахунків відповідно до умов договору.

Кореспонденція рахунків з обліку поточної дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» наведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Кореспонденція рахунків з обліку поточної дебіторської заборгованості за продукцію на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Відвантажено продукцію покупцям (визнано дохід)	361	702	289 731
Нараховано ПДВ із реалізації продукції	702	641	48 288
Відображено собівартість реалізованої продукції	902	281	168 500
Списано собівартість на фінансовий результат	791	902	168 500
Списано дохід від реалізації на фінансовий результат	702	791	241 443

У практиці підприємства також застосовуються механізми взаємозаліку заборгованостей між контрагентами. У такому випадку в бухгалтерському обліку здійснюється запис: Д-т 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»; К-т 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». Крім того, погашення дебіторської заборгованості може здійснюватися шляхом передачі фінансових інструментів або інших активів, що відображається записом: Д-т 35 «Поточні фінансові інвестиції»; К-т 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Розрахунки з іноземними покупцями на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відображаються окремо в аналітичному обліку з урахуванням валютних операцій та курсових різниць. Аналітичний облік ведеться за кожним контрактом, що дозволяє контролювати як суму заборгованості в іноземній валюті, так і її

еквівалент у національній валюті України. Узагальнені операції з іноземними покупцями наведено в табл. 2.4.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що система обліку та відображення розрахунків з покупцями і замовниками на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» організована відповідно до чинних нормативних вимог та забезпечує відображення повного циклу формування дебіторської заборгованості – від моменту визнання доходу до її погашення. Це свідчить про те, що дебіторська заборгованість формується в основному за рахунок розрахунків із вітчизняними покупцями, що підтверджується структурою рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Таблиця 2.4 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з іноземними покупцями на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Первинний документ та зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Відвантажено продукцію покупцю (визнано дохід)	361	702	15 000
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	702	641	2 500
Відображено собівартість реалізованої продукції	902	281	8 700
Списано собівартість на фінансовий результат	791	902	8 700
Списано дохід від реалізації на фінансовий результат	702	791	12 500
Надійшла оплата від покупця на рахунок підприємства	311	361	15 000

Водночас встановлено, що застосування узагальнених типових бухгалтерських проведення є доцільним для характеристики методики обліку, однак потребує чіткого узгодження з фактичними умовами діяльності підприємства для уникнення методичних неточностей у фінансовому аналізі.

Отже, організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві загалом забезпечує належний рівень контролю за розрахунками з контрагентами, формування достовірної облікової інформації та створює підґрунтя для подальшого аналізу ліквідності, оборотності та фінансової стійкості підприємства. При складанні звітності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» аналізує стан дебіторської заборгованості з метою поділу її на поточну і довгострокову.

Наступним видом поточної заборгованості є розрахунки з різними

дебіторами, їх облік ведеться на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Даний рахунок має наступні субрахунки: 371 «Розрахунки за виданими авансами»; 372 «Розрахунки з підзвітними особами»; 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»; 374 «Розрахунки за претензіями»; 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»; 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»; 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»; 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами»; 379 «Розрахунки за операціями з деривативами».

У практиці ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» використовуються усі перелічені субрахунки, окрім одного – 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок». Що стосується субрахунку 371, то він призначений для обліку розрахунків за виданими авансами під поставку матеріальних цінностей.

Аналітичний облік за рахунком 371 «Розрахунки за виданими авансами» ведеться за кожним окремим дебітором, який одержав авансовий платіж. Кореспонденції рахунків з обліку виданих авансів на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відображено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Кореспонденції рахунків з обліку виданих авансів на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Перераховано аванс постачальнику за товари	371	311	2 500
Відображено податковий кредит з ПДВ за авансом	641	644	417
Отримано товари від постачальника	20	631	2 083
Відображено ПДВ при оприбуткуванні товарів	644	631	417
Проведено взаємозалік заборгованостей (закриття авансу)	631	371	2 500

Бухгалтерський облік виданих підзвітних коштів ведуть на активно пасивному субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». На дебеті відображають основні суми, видані підзвіт з каси, а одержані за чеками – з рахунків в банках або грошовим переказом через органи зв'язку. На кредиті відображають суми, що підтверджуються відповідними звітами і документами, а також внесені до каси готівкою для погашення невикористаних авансів.

Аналітичний облік ведеться в розрізі фізичних осіб, які одержали грошові кошти підзвіт. Сальдо на рахунку 372 вказує на залишки одержаних підзвіт авансів, по яких ще не надано звіти. Кредитове сальдо відображає розмір перевитрат за авансовим звітом порівняно з сумою, одержаною підзвіт. Надбавки, одержані замість добових, на субрахунку 372 не відображаються. У випадках, коли видані під звіт суми не обґрунтовано підтверджувальними документами й не повернено до каси у визначений термін, підприємство має право утримати їх з чергових виплат, що належать даній особі. Аванси, одержані під звіт в іноземній валюті, обліковуються на окремому субрахунку «Розрахунки з підзвітними особами в іноземній валюті». В особових аналітичних рахунках підзвітних осіб відображають вид валюти та її еквівалент в українській грошовій одиниці. У синтетичному обліку операції в іноземній валюті відображають у переведенні в українську грошову одиницю.

Синтетичний і аналітичний обліки рахунка 372 ведуться в журналі-ордері № 3, який ведеться в аналітичному розрізі, тобто за кожною підзвітною особою. До журналу-ордера № 3 залишки на початок місяця переносяться з аналогічного журналу за минулий місяць. Попередньо видані під звіт суми, а також відшкодовані перевитрати за авансовим звітом й повернення до каси невикористаних коштів записуються із звіту касира, а розділ «Витрачено з підзвітних сум» заповнюється на підставі авансових звітів. Дані про утримання підзвітних сум із заробітної плати беруться з Розрахунково-платіжної відомості (карток, роздруківки тощо).

Підсумкові дані журналу-ордера № 3 і розшифровки дебету рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» записуються до Головної книги. Кореспонденція рахунків обліку розрахунків з підзвітними особами на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відображено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з підзвітними особами на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Видано підзвітні кошти працівникам для господарських потреб	372	311	150
Придбано МШП за підзвітні кошти	22	372	110
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	372	22
Повернення невикористаних підзвітних коштів до каси	301	372	18
Видано кошти на службове відрядження працівнику	372	301	60
Віднесено витрати відрядження на адміністративні витрати	92	372	50
Утримано підзвітну суму із заробітної плати працівника	661	372	10

Облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, транспортним та іншим організаціям, а також за пред'явленими їм і визнаними штрафами, пенею, неустойками ведеться на рахунку 374 «Розрахунки за претензіями» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків за претензіями на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Перераховано передоплату постачальнику за продукцію	371	311	3 000
Відображено податковий кредит з ПДВ за авансом	641	644	500
Оприбутковано фактично отриману продукцію	201	631	2 250
Відображено ПДВ за фактично отриманою продукцією	644	631	450
Проведено залік авансу в рахунок поставки	631	371	2 700
Пред'явлено претензію постачальнику за нестачу товарів	374	631	300
Відображено штрафні санкції за порушення умов договору	374	715	100
Отримано компенсацію від постачальника (погашення претензії)	311	374	400
Списано суму задоволеної претензії	631	374	400
Списано штрафні санкції на фінансовий результат	715	791	100

Облік нестач та втрат товарно-матеріальних цінностей на підприємстві здійснюється із застосуванням рахунку 947 «Втрати від операційної діяльності», однак у досліджуваному періоді суттєвого впливу на структуру дебіторської заборгованості вони не мали.

ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» на рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» обліковує операції, пов'язані з наданням позик працівникам підприємства та розрахунками за іншими внутрішніми дебіторами. Аналітичний облік ведеться в розрізі кожної фізичної особи та договору позики.

Розрахунки з нарахованих доходів (дивідендів, відсотків, роялті) відображаються на рахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» з подальшим зарахуванням коштів на банківський рахунок підприємства (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Кореспонденція рахунків з обліку позик працівникам ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
1	2	3	4
Отримано кошти з банку в касу для видачі позики працівнику	301	311	50
Виплачено позику працівнику через касу підприємства	377	301	50
Повернення частини позики працівником до каси	301	377	10
Повернення позики через банк	311	377	30
Утримано залишок позики із заробітної плати працівника	661	377	10

Розрахунки з державними цільовими фондами відображаються на рахунку 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами» та пов'язані з отриманням фінансування і подальшими виплатами працівникам (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Кореспонденція рахунків з обліку інших розрахунків з дебіторами ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2025 р.

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
Розрахунки за нарахованими доходами			
Нараховано доходи (дивіденди/відсотки) до отримання	373	73	80
Отримано доходи на банківський рахунок	311	373	80
Розрахунки з державними цільовими фондами			
Нараховано допомогу за рахунок Фонду соцстраху	378	663	25
Отримано фінансування від Фонду	311	378	25
Виплачено допомогу працівнику на картковий рахунок	663	311	25
Закрито взаєморозрахунки з Фондом	378	663	2

Отже, організація обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-

УКРАЇНА» побудована відповідно до вимог чинних нормативних документів і забезпечує відображення всіх основних напрямів розрахунків із покупцями, замовниками та іншими дебіторами. У процесі дослідження встановлено, що підприємство використовує широкий спектр рахунків (361, 371, 372, 373, 374, 377, 378, 183), що дозволяє забезпечити достатній рівень деталізації облікової інформації та її аналітичну придатність для управлінських рішень.

Водночас проведений аналіз кореспонденції рахунків показав, що система обліку потребує подальшого посилення аналітичності, зокрема в частині автоматизації формування регістрів, узагальнення інформації за дебіторами та підвищення оперативності контролю за розрахунками. Наявність розгалуженої структури субрахунків свідчить про складність розрахункових операцій підприємства, що обумовлює необхідність використання сучасних інструментів обробки облікової інформації.

Таким чином, ефективність управління дебіторською заборгованістю безпосередньо залежить не лише від організації первинного та синтетичного обліку, а й від рівня автоматизації облікових процесів, швидкості формування аналітичних даних та можливості оперативного контролю за станом розрахунків.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що існуюча система обліку на підприємстві створює базові умови для контролю дебіторської заборгованості, однак потребує подальшого вдосконалення через впровадження сучасних інформаційних технологій. Саме тому доцільним є перехід до наступного питання.

2.3. Використання комп'ютерних технологій в обліку розрахунків з покупцями та замовниками та напрями їх удосконалення

На ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» облік розрахунків з покупцями та замовниками здійснюється із застосуванням комп'ютеризованої форми бухгалтерського обліку, що дає змогу оперативно відображати господарські операції та формувати

необхідну облікову інформацію для управлінських потреб.

Основою автоматизації обліку є використання бухгалтерського програмного забезпечення, яке забезпечує ведення синтетичного та аналітичного обліку за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та пов'язаними рахунками. У програмі здійснюється реєстрація первинних документів (накладних, актів виконаних робіт, платіжних документів), на підставі яких автоматично формуються бухгалтерські проведення.

Так, залишки щодо взаєморозрахунків з контрагентами вносяться через обробку «Введення початкових залишків». Необхідно вибрати і натиснути кнопку «Вести залишки по рахунку». Вводячи залишки щодо взаєморозрахунків з контрагентами бухгалтер ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» працює з документом, наведеним на рис. 2.3.

Рисунок 2.3 – Вікно введення початкових залишків на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Так, на 31.12.2025 р. дебіторська заборгованість ПАТ «Астер» склала 3 500 грн (за податковою накладною), податкову накладну їй було виписано. Розрахунки з контрагентом заборгованість ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» було закрито, але від них поки що не отримано податкову накладну на суму 236,67 грн.

У довіднику «Контрагенти» дві папки «Покупці» і «Постачальники». У групі «Покупці» створюється новий контрагент «Астер» (рис. 2.4).

Контрагенти: Астер

Найменування: Астер Код: 000000005

Загальні | Контакти | Рахунки й договори

Юр. / фіз. особа: Юр. особа ☐ Не є резидентом

Група контрагентів: Покупці

Повне найменування: ПАТ "Астер"

ІПН: 213432213214 Номер свідоцтва платника ПДВ: 324542123

Код за ЄДРПОУ: 786343

Головний контрагент: Астер

Коментар:

OK | Записати | Закрити

Рисунок 2.4 – Вікно створення нового контрагента на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Для того щоб у вікні контрагенти стали доступними інші 3 закладки («Контакти», «Рахунки й договори», «Схеми оподаткування») елемент довідника потрібно записати. Після цього можна перейти на закладку «Контакти» та заповнити контакти ПАТ «Астер».

Перейдемо на наступну закладку «Рахунки й договори», яка містить інформацію про банківські рахунки контрагента, а також список договорів, укладених з цим контрагентом. Слід зазначити, що будь-які ділові відносини починаються з укладення договору. У конфігурації прив'язка до договору є обов'язковою, оскільки розрахунки з контрагентами здійснюються тільки на підставі договору, створеного в інформаційній базі. При цьому посилення на реальний паперовий договір та його наявність зовсім не обов'язкові.

Договір з контрагентом створюється у програмі автоматично при внесенні контрагента до інформаційної бази (рис. 2.5). Тому, щоб у подальшому не виникало непорозумінь, краще на закладці «Рахунки й договори» відразу відкрити створений договір та відредагувати його.

Контрагенти: Астер

Найменування: Астер Код: 000000005

Загальні | Контакти | Рахунки й договори

Балансові розрахунки

Код	Найменування	Баланс

Договори контрагентів:

Код	Дата	Номер	Найменування	Ведення розр.	Вид договору	Організація
000000			Створений договір	За договором	З покупкою	

Коментар:

OK | Записати | Закрити

Рисунок 2.5 – Вікно контрагенти «Рахунки й договори»

Відкривши створений програмою договір, ми побачимо, що деякі параметри вже задано (рис. 2.6).

Рисунок 2.6 – Вікно договору контрагента на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Заповнюємо у відкритому договорі всі поля. Одним з важливих параметрів, що визначають документообіг, доступний для використання за цим договором, є «Вид договору». Наприклад, якщо вибрано вид договору «З постачальником», договір буде доступним у прибуткових накладних та в документах на оплату, тобто в усіх документах, пов'язаних з отриманням товарів від постачальника. А от у документах відвантаження вказати такий договір не вийде.

Договір виду «бартерний» не може бути зазначено у платіжних документах. При бартерному договорі допустиме використання лише документів отримання/продажу ТМЦ, необоротних активів та послуг. Відображення руху грошей у межах такого договору не передбачено. Більшість назв варіантів договорів свідчать самі за себе: «з покупцем», «з постачальником», «з комітентом», «з комісіонером», «бартерний», «Інше».

Договір із контрагентом створюється автоматично при внесенні нового контрагента до довідника, при цьому в полі «Вид договору» за замовчуванням завжди стоїть значення «з покупцем». Тому якщо контрагент є постачальником чи комісіонером, потрібно або відкоригувати створений автоматично договір, або ввести новий, указавши в ньому вид договору, прийнятний для цього випадку.

Змушує замислитись вид договору з назвою «Інше». Цей вид договору, як правило, використовується для відображення договорів за кредитами, депозитами та процентами за ними, а також для операцій фінансового лізингу та інших операцій, пов'язаних з відображенням грошових розрахунків.

Параметр «Вид договору» є незмінним, тобто, вибравши його один раз для конкретного договору, більше його не можна змінити. Це пов'язано з тим, що договір є вихідним документом для введення взаєморозрахунків з контрагентом.

На закладці «Податковий облік» вказують схему податкового обліку (рис. 2.7).

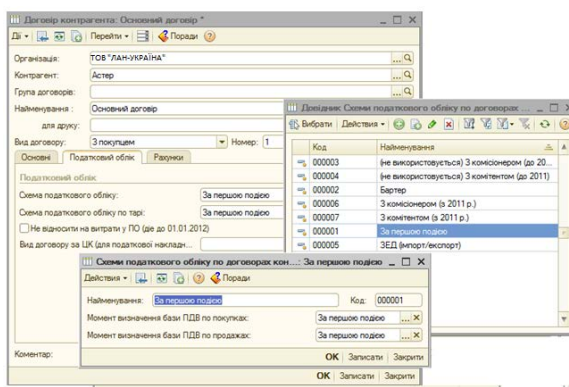

Рисунок 2.7 – Схеми податкового обліку по договорах на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Відповідно до вибраної схеми виконуватиметься відображення господарських операцій у межах цього договору в податковому обліку. Схеми обліку вибираються з довідника «Схеми податкового обліку». На закладці «Рахунки» вказуються значення бухгалтерських рахунків, що відповідають контексту операції. Дані цієї закладки подано на трьох вкладених закладках. (рис. 2.8).

Договір контрагента: Основний договір

Організація: ТОВ "ЛАН-УКРАЇНА" Контрагент: Астер Група договорів: Основний договір Код: 000000003

Найменування: Основний договір для друку: Вид договору: З покупками Номер: 1 від: 01.01.2025

Основні Податковий облік Рахунки

Показані рахунки обліку будуть встановлені в документах за договором. Настрої для всіх гривневих договорів, всіх контрагентів, всіх організацій

Основні По тарі Облік ПДВ

Рахунок ПДВ прод. (неплат.): 6432 Рахунок ПДВ продажів: 6431

Под. призн. при продажі: Госп. деств Ставка ПДВ при продажі: 20%

Коментар:

OK Залишити Закрити

Рисунок 2.8 – Договір контрагента. Рахунки. Облік ПДВ на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

На закладці «Основні» відображаються рахунки обліку розрахунків з контрагентами в бухгалтерському обліку, на закладці «По тарі» – рахунки обліку для відображення операцій з тарою і на закладці «Облік ПДВ» – рахунки обліку ПДВ, ставка ПДВ та податкове значення при продажу. Усі ці значення підставляються з параметрів, настроєних за умовчуванням на початку роботи з інформаційною базою.

Параметри рахунків розрахунків з контрагентами зберігаються в реєстрі відомостей «Рахунки розрахунків з контрагентами». Відкрити його можна через меню «Операції» – «Реєстри відомостей» та вибрати із запропонованого списку необхідний нам реєстр відомостей. На початку роботи з базою в реєстрі відомостей задаються три основні варіанти використання рахунків розрахунків з контрагентами (рис. 2.9). Перший використовується за умовчуванням для всіх підприємств незалежно від контрагентів та їх договорів, а також видів розрахунку. Інші два застосовуються також для всіх підприємств, щодо яких ведеться облік в інформаційній базі, але тут уже зазначено вид розрахунків, для якого застосовуються ці варіанти рахунків обліку

Організація	Контрагент	Договір	Вид розрахунків	Рахуно...	Рахуно...	Рахуно...	Рахуно...
				631	3711	361	6811
			Розрахунки в іноземній валюті	632	3712	362	6812
			Розрахунки у валюті регламентованого обліку	631	3711	361	6811

Рисунок 2.9 – Рахунки розрахунків з контрагентами на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

У реєстрі можна задати рахунки обліку розрахунків щодо окремої організації, окремого контрагента, за окремим договором та видом розрахунків, зазначеним у договорі. Залишивши всі значення на закладці «Рахунки» без змін, зберігаємо договір. Тепер подвійним клацанням мишки вказуємо найменування створеного контрагента в реквізиті «Контрагент» документа «Введення початкових залишків». Зазначивши контрагента, переходимо до колонки «Договір».

Залежно від параметрів взаєморозрахунків з контрагентом, зазначених у його договорі, коригування боргу може бути проведено за договором у цілому або за розрахунковими документами. Крім того, в одному документі може бути введено декілька рядків за різними договорами, оформлення з контрагентом. Суми вводяться в тій валюті, яку визначено як валюту взаєморозрахунків за договором з контрагентом.

Постачальник ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» в довіднику «Контрагенти» вказано на рис. 2.10.

Вид заборгованості	Контрагент	Договір	Валюта	Рахунок	Документ розрахунку	Сума у валюті	Сума боргу	Сума (грн)	Тип контрагента	Вид розрахунку	Розрахунок за тижнем	Немає	Взаєморозрахунок	Поставка	Поставка в кредит
1 Дебіторська заборгованість	Астер	Основний	грн	361		3 500.00	3 500.00	3 500.00	Покупка	Розрахунок	☐	☐	☐		
2 Кредиторська заборгованість	ТОВ 'ЛАН'	Основний	грн	631		1 420.00	1 420.00	1 420.00	Поставка	Розрахунок	☐	☒	☒		

Рисунок 2.10 – Введення початкових залишків на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Одним документом можна оформити внесення як дебіторської, так і кредиторської заборгованості. Документ не тільки реєструє початкові залишки, а й відображає операції щодо обліку ПДВ (рис. 2.10).

Отже, можна зробити висновок, що автоматизація обліку дебіторської заборгованості є одним із ключових напрямів підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» та посилення його конкурентних позицій на ринку. За умови впровадження запропонованих рішень система обліку розрахунків із дебіторами стане більш точною, оперативною та аналітично орієнтованою, що сприятиме своєчасному надходженню грошових коштів і покращенню ліквідності підприємства.

Дебіторська заборгованість займає значну частку в структурі оборотних активів підприємства та безпосередньо впливає на його фінансовий стан, платоспроможність і стабільність грошових потоків. Проведений аналіз її стану дозволяє сформулювати обґрунтовані управлінські рішення щодо вдосконалення політики розрахунків із покупцями та замовниками, а також мінімізації фінансових ризиків.

Впровадження автоматизованих систем обліку розрахункових операцій дає можливість ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» суттєво оптимізувати облікові процеси, зокрема:

- швидко і точно ідентифікувати контрагентів у базі даних із повним набором їх реквізитів;
- вести багатоматричний облік розрахунків (готівкові, безготівкові, передплата тощо) без дублювання документів;
- автоматизувати формування та проведення платіжних документів;
- скоротити час на оформлення договорів, накладних, рахунків-фактур та інших первинних документів;
- забезпечити автоматичне відображення господарських операцій у регістрах обліку;
- здійснювати оперативний контроль стану взаєморозрахунків із

дебіторами;

- формувати аналітичні відомості розрахунків у розрізі кожного контрагента;
- своєчасно виявляти прострочену заборгованість та контролювати її погашення;
- автоматично закривати заборгованість із мінімальним втручанням користувача.

Таким чином, автоматизація обліку дебіторської заборгованості дозволяє не лише підвищити ефективність облікового процесу, але й забезпечує якісно новий рівень управління фінансовими ресурсами підприємства, що є особливо важливим в умовах посилення конкуренції та нестабільного економічного середовища.

Разом із тим, ефективне управління дебіторською заборгованістю неможливе без її належного узагальнення та відображення у системі фінансової звітності підприємства, оскільки саме звітність є основним джерелом інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів щодо фінансового стану суб'єкта господарювання. Тому перейдемо до наступного питання.

2.4. Відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства

Основні вимоги до фінансової звітності викладено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Окремі питання подання фінансової звітності розкриваються в Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку [68]. Зокрема, відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [51], фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Інформація про дебіторську заборгованість на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відображається у Балансі (Звіті про фінансовий стан) підприємства (додатки Т, У,

Ф) та «Примітках до річної фінансової звітності». Процес відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» представимо наступним чином (рис. 2.11).

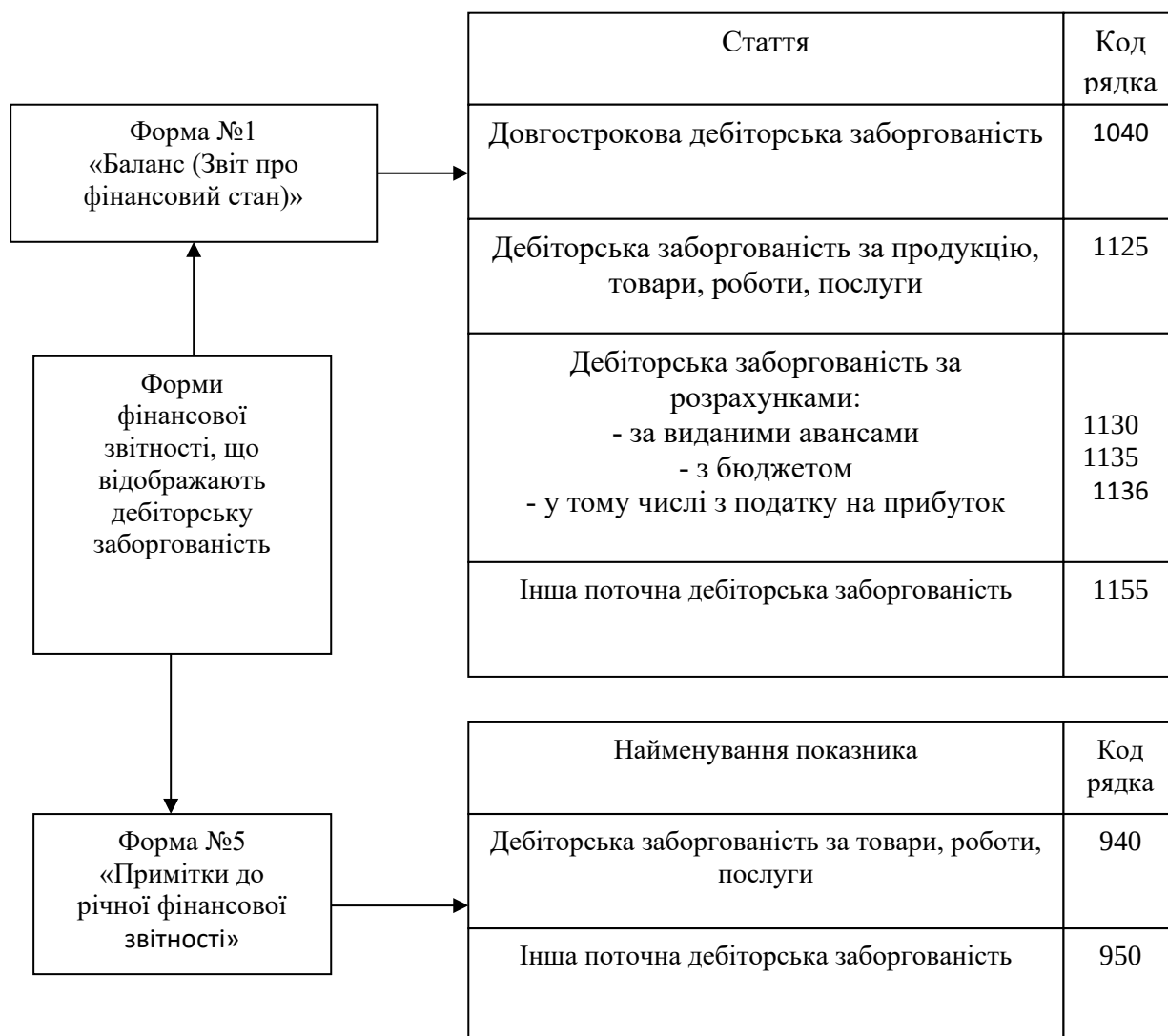

Рисунок 2.11 – Відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

З рис. 2.11 зазначимо, що дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відображається у Балансі (Звіті про фінансовий стан), (форма № 1) по чистій вартості реалізації за рядком 1125 як розрахунковий показник – різниця між первісною вартістю та резервом сумнівних боргів.

Дебіторська заборгованість за розрахунками знаходе своє відображення у

рядках 1130-1135, інша поточна дебіторська заборгованість у рядку 1155, довгострокова дебіторська заборгованість – у рядку 1040 Балансу (Звіту про фінансовий стан). Слід зазначити, що для відображення дебіторської заборгованості по розрахунках за нарахованими доходами та за внутрішніми розрахунками передбачено додаткові рядки 1140 та 1145 відповідно.

Нарахування резерву сумнівних боргів ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відображається у складі статті «Інші операційні витрати» (рядок 2180) у Звіті про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), (форма № 2).

Зміни в розмірах поточної дебіторської заборгованості відображаються у Звіті про рух грошових коштів підприємства (форма № 3н).

Згідно НП(С)БО 10 у примітках до фінансової звітності (форма № 5) ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» наводиться така інформація про дебіторську заборгованість:

1. Перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості.
2. Перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін, з виділенням внутрішньо групового сальдо дебіторської заборгованості підприємства.
3. Склад і суми статті балансу «Інша дебіторська заборгованість».
4. Метод визначення величини резерву сумнівних боргів.
5. Сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за строками непогашення.
6. Залишок резерву сумнівних боргів підприємства за кожною статтею поточної дебіторської заборгованості, його утворення та використання у звітному році.

Відповідно до НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів на певну дату. Дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну [52]:

– довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу;

– поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Дебіторську заборгованість відносять до майна підприємств та відображають у відповідних розділах активу балансу за принципом розташування в порядку зростання ліквідності активів.

Показники дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги характеризують заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги з відображенням резерву сумнівних боргів. У підсумок балансу включають чисту реалізаційну вартість такої заборгованості, яка визначена шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів.

У примітках до фінансової звітності вказують перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості. При здійсненні розрахунків між пов'язаними сторонами розкривають перелік дебіторів за такою заборгованістю з виділенням внутрішньо групового сальдо дебіторської заборгованості.

Інша дебіторська заборгованість, яка наведена у балансі окремою статтею, розкривається у Примітках з відображенням її складу і сум.

Фінансова звітність повинна забезпечити користувачів повною, правдивою інформацією про фінансовий стан, результати діяльності підприємства. Для того, щоб оцінити поточний і прогнозний фінансовий стан ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА», необхідно провести фінансовий аналіз. Він є методом оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі даних бухгалтерського обліку і звітності. Його завдання – оцінити фінансовий стан, з'ясувати можливості підвищення ефективності роботи підприємства за допомогою раціональної фінансової політики; оцінити напрями розвитку підприємства, виходячи з потреб у фінансових ресурсах.

Таким чином, якісне формування показників дебіторської заборгованості у звітності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є необхідною умовою для прийняття

обґрунтованих управлінських рішень та підвищення ефективності фінансового менеджменту підприємства.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ

3.1. Сутність, мета, завдання та етапи аналізу дебіторської заборгованості підприємства

У сучасних умовах господарювання ефективне управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стабільності підприємства. Це зумовлено тим, що дебіторська заборгованість безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність, оборотність оборотного капіталу та загальну фінансову стійкість суб'єкта господарювання. Особливого значення набуває саме аналітична складова, оскільки вона забезпечує перехід від простого фіксування облікових даних до їх глибокої інтерпретації та використання в процесі прийняття управлінських рішень.

Аналіз дебіторської заборгованості являє собою комплексну систему методів дослідження її обсягу, структури, динаміки та якості з метою оцінки ефективності розрахунків підприємства з покупцями і замовниками, а також визначення рівня фінансових ризиків. У науковій літературі різні автори по-різному трактують сутність аналізу дебіторської заборгованості, однак їх підходи є взаємодоповнюючими (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Узагальнення наукових підходів до сутності аналізу дебіторської заборгованості (складено автором за [12; 18; 22])

Науковий підхід	Зміст підходу	Ключовий акцент
Класичний фінансовий	Аналіз ДЗ як інструмент оцінки ліквідності підприємства	Платоспроможність і ліквідність
Управлінський	Розгляд ДЗ як елемента управління оборотним капіталом	Оптимізація грошових потоків
Ризик-орієнтований	Оцінка ДЗ через призму кредитного ризику	Ймовірність неповернення боргів
Комплексний (сучасний)	Поєднання фінансового, управлінського та ризикового аналізу	Ефективність управлінських рішень

Таким чином, сучасна економічна думка (табл. 3.1) сходиться на тому, що аналіз дебіторської заборгованості є не лише обліковою процедурою, а й стратегічним інструментом управління фінансовими ресурсами підприємства. У практичному аспекті аналіз охоплює:

- оцінку загального обсягу дебіторської заборгованості;
- аналіз її структури за видами та строками виникнення;
- визначення оборотності та періоду інкасації;
- оцінку ризику неповернення боргів;
- порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості.

Сучасний підхід до аналізу дебіторської заборгованості передбачає його поетапну реалізацію:

1. Інформаційний етап – збір та систематизація даних бухгалтерського обліку.
2. Розрахунково-аналітичний етап – обчислення показників оборотності, ліквідності, структури.
3. Оціночний етап – інтерпретація результатів і виявлення проблемних зон.
4. Управлінський етап – формування рішень щодо оптимізації розрахунків з дебіторами.

Отже, аналіз дебіторської заборгованості є багатофункціональним інструментом фінансового управління, який поєднує в собі елементи обліку, контролю, планування та прогнозування. Його значення особливо зростає в умовах ринкової економіки, коли підприємство самостійно формує кредитну політику та несе повну відповідальність за стан своїх розрахунків із контрагентами.

Основною метою аналізу дебіторської заборгованості є забезпечення своєчасного надходження грошових коштів від покупців і замовників, а також мінімізація ризику виникнення сумнівної та безнадійної заборгованості. У сучасних умовах господарювання саме своєчасність трансформації дебіторської заборгованості у грошові кошти визначає рівень ліквідності та фінансової

стійкості підприємства.

Досягнення зазначеної мети є особливо важливим для підприємства, оскільки дозволяє не лише стабілізувати фінансові потоки, але й підвищити ефективність використання оборотного капіталу. У практичному вимірі це забезпечує:

- підвищення рівня ліквідності підприємства;
- забезпечення стабільності та прогнозованості грошових потоків;
- зниження фінансових ризиків, пов'язаних із неплатежами контрагентів;
- оптимізацію структури оборотного капіталу за рахунок зменшення частки «заморожених» коштів.

Таким чином, аналіз дебіторської заборгованості виконує не лише контрольну, але й управлінську функцію, оскільки формує інформаційну базу для прийняття стратегічних фінансових рішень.

Для досягнення визначеної мети аналіз реалізується через комплекс взаємопов'язаних завдань, які логічно доповнюють одне одного та формують цілісну систему оцінки.

1. Оцінка обсягу та динаміки дебіторської заборгованості. На даному етапі досліджуються зміни загального обсягу заборгованості у часі, що дозволяє виявити тенденції її зростання або скорочення. Такий аналіз є базовим, оскільки формує первинне уявлення про масштаб проблеми.

2. Аналіз структури дебіторської заборгованості. Наступним кроком є деталізація заборгованості за видами (за товари, роботи, послуги, аванси, розрахунки з бюджетом тощо) та строками її виникнення. Такий підхід дозволяє визначити, які саме елементи формують основне навантаження на оборотний капітал підприємства.

3. Оцінка якості дебіторської заборгованості. Особливого значення набуває використання вікового (aging) аналізу, який дає змогу поділити заборгованість на ліквідну, контрольовану та ризикову. Це дозволяє перейти від кількісної оцінки до якісної характеристики дебіторської заборгованості як активу.

4. Аналіз оборотності та періоду інкасації. Важливим етапом є розрахунок показників ефективності використання дебіторської заборгованості:

$$K_{об} = \frac{ЧД}{ДЗ_{сер}}, \quad T = \frac{360}{K_{об}}, \quad (3.1)$$

де $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;

ЧД – чистий дохід від реалізації, тис грн;

ДЗ_{сер} – середньорічна дебіторська заборгованість, тис грн;

T – період інкасації.

5. Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. Даний етап дозволяє оцінити баланс між зобов'язаннями підприємства та його вимогами до контрагентів. У разі дисбалансу виникають ризики втрати ліквідності або надмірного фінансового навантаження.

6. Оцінка ризику неповернення заборгованості. Завершальним етапом є визначення рівня фінансового ризику за формулою:

$$R_{дз} = \frac{ДЗ_{прострочена}}{ДЗ_{загальна}} \times 100. \quad (3.2)$$

Аналітичний процес дослідження дебіторської заборгованості доцільно здійснювати поетапно, що забезпечує системність, послідовність та достовірність отриманих результатів. Такий підхід дозволяє перейти від первинного збору даних до формування управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію розрахунків із покупцями та замовниками.

1. Підготовчий етап. На першому етапі здійснюється формування інформаційної бази аналізу. Основна увага приділяється збору даних із бухгалтерської звітності, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, а також внутрішньої управлінської документації підприємства. Зокрема, джерелами інформації виступають: Звіт про фінансовий стан підприємства; Примітки до фінансової звітності; Регістри обліку розрахунків із дебіторами; внутрішні звіти про стан заборгованості.

Якість цього етапу безпосередньо впливає на достовірність подальших аналітичних висновків.

2. Аналітичний етап. Другий етап є ключовим з точки зору кількісної оцінки стану дебіторської заборгованості. На цьому етапі здійснюється розрахунок основних фінансових показників, які характеризують її обсяг, ефективність використання та рівень ризику. До основних показників належать:

- середньорічна дебіторська заборгованість;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- період інкасації;
- структура дебіторської заборгованості за видами та строками;
- показники ризику неповернення.

3. Оціночний етап. На цьому етапі здійснюється інтерпретація отриманих результатів та їх порівняння з нормативними або плановими значеннями. Саме тут формується аналітичний висновок щодо ефективності управління дебіторською заборгованістю.

4. Управлінський етап. Завершальним етапом є формування конкретних управлінських рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності роботи з дебіторською заборгованістю. До основних напрямів удосконалення належать:

- оптимізація кредитної політики підприємства;
- впровадження системи диференційованих кредитних лімітів;
- прискорення інкасації дебіторської заборгованості;
- зменшення частки прострочених та сумнівних боргів;
- посилення контролю за платоспроможністю контрагентів.

Реалізація цих заходів дозволяє не лише знизити рівень фінансових ризиків, але й підвищити ефективність використання оборотного капіталу.

Таким чином, зробимо висновок, що аналіз дебіторської заборгованості є багатоступеневим процесом, який поєднує інформаційний, розрахунковий, оціночний та управлінський етапи. Така структура забезпечує комплексний підхід до оцінки фінансових розрахунків підприємства та дозволяє виявляти як поточні, так і потенційні проблеми у сфері взаєморозрахунків із покупцями та замовниками.

Аналітичний етап виступає ключовою ланкою між обліковою інформацією та управлінськими рішеннями, забезпечуючи перехід від пасивного фіксування даних до активного фінансового менеджменту, орієнтованого на мінімізацію ризиків і підвищення ефективності діяльності підприємства.

3.2. Методика та аналіз стану дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства

Рівень ділової активності підприємства у сфері розрахункових відносин характеризується станом дебіторської та кредиторської заборгованості, їх розміром та якістю, що має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства. Вони виникають в результаті розрахунків підприємства з покупцями, постачальниками і підрядчиками, податковими й фінансовими органами, органами соціального страхування, працівниками, підзвітними особами тощо. Значні розміри дебіторської та кредиторської заборгованості призводять до самовільного перерозподілу оборотних коштів між підприємством.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Отже, дебіторська заборгованість розглядається як вилучені на певний період з господарської діяльності підприємства оборотні кошти. Тому, чим швидше підприємство одержить гроші від покупців за продану продукцію, товари, виконані роботи і адані послуги, тим кращий його фінансовий стан.

За даними табл. 3.2 проведемо оцінку розміру, структури і динаміки дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» з використанням вертикального та горизонтального аналізу (за даними додатків Т, У, Ф).

За даними табл. 3.2 можна зробити висновок, що упродовж 2023–2025 рр. у ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» відбулися суттєві зміни у структурі та динаміці

дебіторської заборгованості. Загальна сума дебіторської заборгованості у 2025 р. становила 72 377 тис. грн, що на 27 302 тис. грн менше порівняно з 2023 р., однак на 3 793 тис. грн більше відносно 2024 р. Це свідчить про певне скорочення обсягів коштів, вилучених з обороту підприємства, у довгостроковій перспективі, хоча у 2025 р. спостерігається тенденція до повторного зростання дебіторської заборгованості.

Таблиця 3.2 – Показники дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023-2025 рр. [розраховано автором]

Показник	2023 р.		2024 р.		2025 р.		Зміни (+;-)					
							Відхилення (+,-) 2025 р. від		2025 р. до у %:		Питомих ваги 2025 р. від, в.п	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	2023 р.	2024 р.	2023 р.	2024 р.	2023 р.	2024 р.
Розрахунки з дебіторами всього, у т.ч.	99679	100,0	68584	100,0	72377	100,0	-27302	3793	72,6	105,5	-	-
За товари, роботи, послуги	79574	79,8	66574	97,1	69836	96,5	-9738	3262	87,8	104,9	16,7	-0,6
За виданими авансами	1049	1,1	794	1,2	1292	1,8	243	498	123,2	162,7	0,7	0,6
З бюджетом	1212	1,2	1172	1,7	1172	1,6	-40	-	96,7	100,0	0,4	-0,1
Інша поточна заборгова- ність	17844	17,9	44	0,1	77	0,1	-17767	33	0,4	175,0	-17,8	0,01

Найбільшу частку в структурі дебіторської заборгованості (табл. 3.2) протягом усього досліджуваного періоду займала заборгованість за товари, роботи та послуги. У 2025 р. її обсяг склав 69 836 тис. грн або 96,5 % усієї дебіторської заборгованості підприємства. Незважаючи на те, що у порівнянні з 2023 роком її сума зменшилася на 9 738 тис. грн, питома вага зросла на 16,7 в.п. Це свідчить про концентрацію дебіторської заборгованості саме у сфері розрахунків із покупцями та замовниками. З одного боку, така ситуація є характерною для підприємств, що активно здійснюють реалізацію продукції з відстрочкою платежу, однак з іншого боку — підвищує ризик несвоєчасного надходження грошових коштів та виникнення сумнівних боргів.

Позитивним моментом є суттєве скорочення іншої поточної дебіторської заборгованості. Якщо у 2023 р. її обсяг становив 17 844 тис. грн або 17,9 %, то у

2025 р. — лише 77 тис. грн або 0,1 %. Таке скорочення можна оцінити позитивно, оскільки воно свідчить про впорядкування розрахунків та зменшення непродуктивного вилучення оборотних коштів підприємства.

Водночас певне занепокоєння викликає збільшення дебіторської заборгованості за виданими авансами. У 2025 р. її сума склала 1 292 тис. грн, що на 243 тис. грн більше порівняно з 2023 р. та на 498 тис. грн більше порівняно з 2024 р. Темп зростання у 2025 році становив 162,7 % відносно 2024 р. Така тенденція може свідчити про збільшення передоплат постачальникам або недостатньо ефективний контроль за виконанням договірних умов. У разі неналежного моніторингу це може призвести до заморожування частини оборотних активів та зниження ліквідності підприємства.

Заборгованість за розрахунками з бюджетом протягом аналізованого періоду залишалася майже незмінною. У 2025 р. вона становила 1 172 тис. грн або 1,6 % загальної суми дебіторської заборгованості. Незначні коливання свідчать про відносну стабільність розрахунків підприємства з бюджетом та відсутність суттєвих проблем у цій сфері.

Загалом результати аналізу дозволяють зробити висновок, що підприємство у 2025 р. частково оптимізувало структуру дебіторської заборгованості за рахунок скорочення іншої поточної заборгованості, однак основна проблема полягає у надмірній концентрації коштів у розрахунках з покупцями та замовниками. Така ситуація може негативно впливати на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства, особливо в умовах економічної нестабільності.

На нашу думку, підприємству доцільно посилити контроль за станом розрахунків із дебіторами шляхом удосконалення системи внутрішнього контролю, запровадження більш жорсткої політики комерційного кредитування та регулярного моніторингу строків погашення заборгованості. Крім того, важливим напрямом є формування резерву сумнівних боргів та проведення постійного аналізу платоспроможності контрагентів. Це дозволить мінімізувати ризики неповернення дебіторської заборгованості та підвищити ефективність управління

оборотними активами підприємства.

Недоліком діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є також відсутність достатньої диверсифікації дебіторської заборгованості, оскільки переважна її частка припадає саме на покупців і замовників. Це створює залежність підприємства від своєчасності розрахунків контрагентів та може спричинити дефіцит обігових коштів. Також негативним фактором є тенденція до зростання дебіторської заборгованості у 2025 році після її скорочення у 2024 році, що свідчить про недостатню стабільність системи управління дебіторською заборгованістю.

Отже, ефективне управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стабільності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». Підприємству необхідно приділяти більше уваги контролю за своєчасністю погашення боргів, аналізу платіжної дисципліни контрагентів та підвищенню якості обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю.

Динаміка дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» наведена на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Динаміка руху дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023-2025 рр., %

Як бачимо з рис. 3.1 протягом 2023-2025 рр. дебіторська заборгованість

ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» збільшується, що свідчить про залежність підприємства від дебіторів.

Далі необхідно провести вивчення структури дебіторської заборгованості за термінами виникнення з метою з'ясування стану платіжно-розрахункової дисципліни. Зокрема, оцінки ліквідності дебіторської заборгованості за строками погашення: до 3 місяців, від 3 до 6 місяців, від 6 до 12 місяців, більше року (табл. 3.3, за даними додатків Т, У, Ф).

Таблиця 3.3 – Показники дебіторської заборгованості за строками непогашення ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023-2025 рр. [розраховано автором]

Показники	Всього	у тому числі за строками непогашення		
		до 3 міс.	від 3 до 6 міс.	від 6 до 12 міс.
2023 р.				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
сума, тис. грн.	79574	55702	15915	7957
питома вага, %	100,0	70,0	20,0	10,0
Інша поточна дебіторська заборгованість:				
сума, тис. грн.	17844	8922	5353	3569
питома вага, %	100,0	50,0	30,0	20,0
Разом				
сума, тис. грн.	97418	64624	21268	11526
питома вага, %	100,0	66,3	21,8	11,9
2024 р.				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
сума, тис. грн.	66574	49931	11650	4993
питома вага, %	100,0	75,0	17,5	7,5
Інша поточна дебіторська заборгованість:				
сума, тис. грн.	44	35	6	3
питома вага, %	100,0	80,0	13,6	6,4
Разом				
сума, тис. грн.	66618	49966	11656	4996
питома вага, %	100,0	75,0	17,5	7,5
2025 р.				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
сума, тис. грн.	69836	54472	10475	4889
питома вага, %	100,0	78,0	15,0	7,0
Інша поточна дебіторська заборгованість:				
сума, тис. грн.	77	62	10	5
питома вага, %	100,0	80,5	13,0	6,5
Разом				
сума, тис. грн.	69913	54534	10485	4894
питома вага, %	100,0	78,0	15,0	7,0

Аналіз дебіторської заборгованості за строками непогашення у табл. 3.3 показує, що протягом 2023–2025 рр. найбільша частка заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» припадала на борги зі строком погашення до 3 місяців. У 2025 р. їх частка становила близько 78 %, що є позитивною тенденцією та свідчить про відносно швидке повернення коштів підприємству.

Водночас частка простроченої дебіторської заборгованості зі строком погашення від 6 до 12 місяців поступово скорочувалася, що свідчить про покращення платіжної дисципліни контрагентів та більш ефективну політику управління розрахунками. Особливо позитивним є майже повне скорочення іншої поточної дебіторської заборгованості у 2024–2025 рр.

На нашу думку, така тенденція свідчить про підвищення ефективності контролю за дебіторами, однак підприємству все ще необхідно здійснювати постійний моніторинг строків погашення заборгованості та посилювати претензійно-позовну роботу щодо боржників. Це дозволить уникнути накопичення прострочених боргів та забезпечити стабільність грошових потоків підприємства.

За даними табл. 3.4 проведемо комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» (за даними додатків Т, У, Ф, Х, Ц, Ч).

Таблиця 3.4 – Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023-2025 рр. [розраховано автором]

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025 р. від (+,-):		2025 р. до у %:	
				2023 р.	2024 р.	2023 р.	2024 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	201087	251640	289731	88644	38091	144,1	115,1

Продовження таблиці 3.4

Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн.	98967	75298,5	70480,5	-28486,5	-4818	71,2	93,6
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн.	74146,5	39279,5	39238	-34908,5	-41,5	52,9	99,9
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн.	188592	172081,5	181969,5	-6622,5	9888	96,5	105,7
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	142185	113362,2	163016	20831	49653,8	114,6	143,8
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	2,03	3,34	4,11	2,08	0,77	202,5	123,1
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	177,3	107,8	87,6	-89,7	-20,2	49,4	81,3
Питома вага дебіторської заборгованості у майні, %	52,48	43,76	38,73	-13,75	-5,03	x	x
Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	52,15	34,65	24,07	-28,08	-10,58	x	x
Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки), %	49,21	29,92	24,32	-24,89	-5,60	x	x

Проведена комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у табл. 3.4 дозволяє зробити висновок, що підприємство в цілому демонструє позитивні тенденції щодо підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, однак окремі аспекти потребують подальшого вдосконалення.

Насамперед слід відзначити позитивну динаміку зростання чистого доходу

від реалізації продукції. У 2025 р. обсяг виручки склав 289 731 тис. грн, що на 88 644 тис. грн або на 44,1 % більше порівняно з 2023 р. Таке зростання свідчить про розширення обсягів діяльності підприємства, збільшення реалізації продукції та зміцнення позицій на ринку. Водночас на фоні зростання доходу спостерігається скорочення середньорічної величини дебіторської заборгованості з 98 967 тис. грн у 2023 р. до 70 480,5 тис. грн у 2025 р. Це є позитивною тенденцією, оскільки підприємство змогло збільшити обсяги реалізації без пропорційного нарощення дебіторської заборгованості.

Особливо важливим показником ефективності управління дебіторською заборгованістю є коефіцієнт її обертання. У 2025 р. він становив 4,11 обороти, тоді як у 2023 р. — лише 2,03 обороти. Зростання цього показника свідчить про прискорення повернення коштів від дебіторів та підвищення ефективності використання оборотного капіталу підприємства. Одночасно скоротилася тривалість одного обороту дебіторської заборгованості з 177,3 днів у 2023 р. до 87,6 днів у 2025 р., тобто майже удвічі. Це означає, що підприємство значно швидше отримує кошти за реалізовану продукцію, що позитивно впливає на ліквідність та фінансову стійкість.

Позитивною тенденцією є також зменшення питомої ваги дебіторської заборгованості у майні підприємства з 52,48 % у 2023 р. до 38,73 % у 2025 р. Це свідчить про зниження залежності активів підприємства від дебіторів та про більш раціональну структуру майна. Аналогічно скоротилася питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах — з 52,15 % до 24,07 %, що вказує на підвищення мобільності оборотних активів та покращення структури оборотного капіталу.

Крім того, суттєво зменшилося відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації — з 49,21 % у 2023 році до 24,32 % у 2025 р. Це означає, що на кожну гривню реалізованої продукції припадає значно менший обсяг дебіторської заборгованості, ніж у попередні роки, що є ознакою підвищення платіжної дисципліни контрагентів та ефективнішої політики

управління розрахунками.

Разом із позитивними тенденціями аналіз виявив і певні недоліки в системі управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». Незважаючи на скорочення загального обсягу дебіторської заборгованості, її частка у структурі активів залишається досить значною. Це означає, що підприємство все ще відволікає значну частину оборотних коштів у розрахунки з дебіторами, що може негативно впливати на рівень платоспроможності та фінансової стійкості.

Ще одним недоліком є висока концентрація дебіторської заборгованості у розрахунках за товари, роботи та послуги. Така ситуація створює ризик залежності підприємства від платіжної дисципліни окремих контрагентів. У випадку затримки платежів підприємство може зіткнутися з дефіцитом грошових коштів для фінансування поточної діяльності.

На нашу думку, підприємству необхідно приділити більше уваги саме організації системи внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю. Важливим напрямом удосконалення є проведення регулярного моніторингу фінансового стану покупців, встановлення індивідуальних кредитних лімітів для контрагентів та вдосконалення претензійно-позовної роботи. Також доцільним є використання сучасних методів управління дебіторською заборгованістю, зокрема автоматизації контролю строків погашення боргів та створення ефективної системи резервування сумнівних боргів.

Отже, можна зробити висновок, що ефективна організація бухгалтерського обліку та систематичний економічний аналіз дебіторської заборгованості мають надзвичайно важливе значення для забезпечення фінансової стабільності підприємства. Саме якісний облік дозволяє своєчасно виявляти проблемну заборгованість, а аналітична оцінка — приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення ефективності розрахункової дисципліни та прискорення оборотності коштів.

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать про загальне покращення стану дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у 2023–

2025 рр., однак підприємству необхідно й надалі вдосконалювати систему обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з метою мінімізації фінансових ризиків та підвищення ефективності господарської діяльності.

При аналізі стану розрахунків за даними аналітичного обліку слід виявити випадки визначити обсяг прихованої дебіторської заборгованості, що виникла внаслідок попередньої оплати матеріалів постачальникам без відповідного їх відвантаження підприємству.

З метою своєчасного отримання оплати за поставлену продукцію і запобігання неплатежам використовуються подання знижок договірної ціни при оплаті наперед і різні форми довготермінового погашення дебіторської заборгованості: продаж боргів банку (факторинг); одержання позики в банку на оплату зобов'язань, що перевищують залишок засобів на його розрахунковому рахунку (овердрафт), облік векселів (дисконт). При зниженні обсягу дебіторської заборгованості важливо визначити, чи не стало це наслідком її списання на збитки, а також чи є відповідні документи для виправдання.

Розрахуємо термін кредиту для ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» терміном на 5 років (табл. 3.5, за даними додатків Т, У, Ф, Х, Ц, Ч).

Таблиця 3.5 – Показники терміну кредиту ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 5 років [розраховано автором]

Показники	Роки				
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	98967	75298,5	70480,5	68000	65000
Обсяг реалізації продукції (тис.грн.)	201087	251640	289731	320000	350000
Термін кредиту, днів	177,2	107,7	87,6	76,5	66,9

Проведені розрахунки у табл. 3.5 свідчать про поступове скорочення терміну кредиту ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» протягом досліджуваного періоду. Якщо у 2023 р. середній строк погашення дебіторської заборгованості становив 177,2

днів, то у 2025 р. він скоротився до 87,6 днів. Прогнозні розрахунки також показують подальше скорочення терміну кредиту до 66,9 днів у п'ятому році.

Така тенденція є позитивною, оскільки свідчить про прискорення оборотності дебіторської заборгованості та підвищення ефективності політики управління розрахунками з покупцями. Підприємство швидше повертає кошти за реалізовану продукцію, що позитивно впливає на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість.

Разом із тим, на нашу думку, підприємству необхідно й надалі вдосконалювати систему обліку та контролю дебіторської заборгованості, оскільки навіть при позитивній динаміці строк погашення боргів залишається досить значним. Особливу увагу слід приділити перевірці платоспроможності контрагентів, встановленню чітких умов комерційного кредитування та автоматизації контролю строків погашення заборгованості. Це дозволить мінімізувати ризик виникнення прострочених боргів та підвищити ефективність управління оборотними активами підприємства.

Показники терміну кредиту ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 5 років наведено на рис. 3.2.

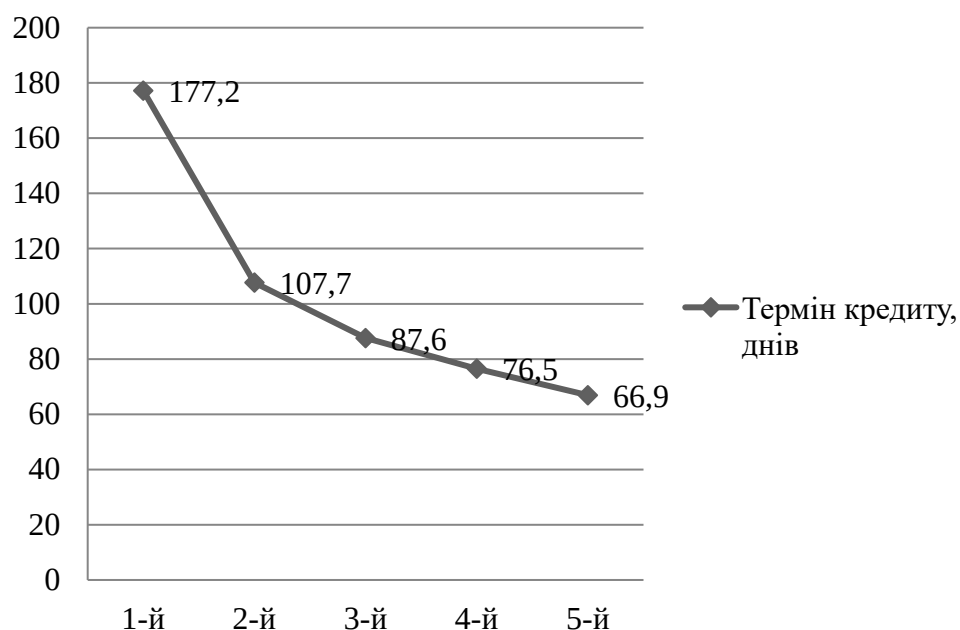

Рисунок 3.2 – Показники терміну кредиту ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 5 років
[складено автором]

Аналіз терміну кредиту ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» на рис. 3.2 свідчить про стійку тенденцію до його скорочення. У 2023 р. середній термін погашення дебіторської заборгованості становив 177,2 днів, тоді як у 2025 р. він зменшився до 87,6 днів. Прогнозні дані також демонструють подальше скорочення терміну кредиту до 76,5 днів у 2026 р. та до 66,9 днів у 2027 р.

Позитивна динаміка пояснюється тим, що темпи зростання обсягу реалізації продукції перевищують темпи зростання дебіторської заборгованості. Це свідчить про прискорення оборотності коштів у розрахунках із дебіторами та підвищення ефективності управління кредитною політикою підприємства.

Скорочення терміну кредиту є позитивним явищем для підприємства, оскільки забезпечує швидше надходження грошових коштів, підвищує рівень ліквідності та зменшує ризик виникнення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості. Крім того, це дозволяє підприємству ефективніше використовувати власні оборотні кошти та зменшує потребу у залученні додаткових джерел фінансування.

Разом із тим, на мою думку, підприємству необхідно підтримувати досягнуту тенденцію шляхом удосконалення системи контролю за розрахунками з покупцями, своєчасного моніторингу строків погашення боргів та проведення оцінки платоспроможності контрагентів. Важливим напрямом також є вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю, що дозволить своєчасно виявляти ризики неповернення коштів та підвищити фінансову стійкість ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Далі за даними табл. 3.6 проведемо порівняльний аналіз стану та оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» (за даними додатків Т, У, Ф, Х, Ц, Ч).

Таблиця 3.6 – Порівняльний аналіз стану та оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023-2025 рр.
[розраховано автором]

Показники	2023 р.		2024 р.		2025 р.		Перевищення заборгованості			
							2025 р. до 2023 р.		2025 р. до 2024 р.	
	Дебіторська	Кредиторська	Дебіторська	Кредиторська	Дебіторська	Кредиторська	Дебіторської	Кредиторської	Дебіторської	Кредиторської
Заборгованість за товари, роботи, послуги	79574	22450	66574	20549	69836	21924	-9738	-526	3262	1375
За виданими авансами	1049	-	794	-	1292	-	243	-	498	-
За розрахунками з бюджетом	1212	3072	1172	4423	1172	4825	-40	1753	-	402
Інші види заборгованості	178	22200	44	21	77	7882	-101	-14318	33	7861
Усього	82013	47722	68584	24993	72377	34631	-9636	-13091	3793	9638
Оборотність заборгованості	2,45	4,21	3,67	10,07	4,00	8,37	1,55	4,16	0,33	-1,70
Період погашення заборгованості	146,9	85,5	98,1	35,7	90,0	43,0	-56,9	-42,5	-8,1	7,3
Частка заборгованості у загальному обсязі поточних активів	57,7	33,6	60,5	22,0	44,4	21,2	-13,3	-12,4	-16,1	-0,8
Відношення середньої величини заборгованості до виручки від реалізації	40,8	23,7	27,3	9,9	25,0	12,0	-15,8	-11,7	-2,3	2,1

Проведений порівняльний аналіз стану та оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» у табл. 3.6 дозволяє зробити висновок, що підприємство поступово підвищує ефективність управління розрахунками, однак окремі аспекти фінансової політики все ще потребують

удосконалення.

Насамперед, слід зазначити, що у структурі як дебіторської, так і кредиторської заборгованості найбільшу частку займають розрахунки за товари, роботи та послуги. У 2025 р. дебіторська заборгованість за даним видом розрахунків становила 69 836 тис. грн, тоді як кредиторська — 21 924 тис. грн. Це свідчить про значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською, тобто підприємство більше коштів відволікає у розрахунки з покупцями, ніж використовує у вигляді комерційного кредиту від постачальників. Така ситуація, з одного боку, свідчить про активну реалізацію продукції з відстрочкою платежу, однак з іншого — може негативно впливати на ліквідність та призводити до дефіциту оборотних коштів.

Позитивною тенденцією є загальне скорочення дебіторської заборгованості у 2025 р. порівняно з 2023 р. на 9 636 тис. грн, а також зменшення кредиторської заборгованості на 13 091 тис. грн. Це свідчить про покращення розрахункової дисципліни та більш ефективну організацію фінансових відносин підприємства з контрагентами. Водночас у 2025 р. порівняно з 2024 р. спостерігається певне зростання як дебіторської, так і кредиторської заборгованості, що може бути пов'язано зі збільшенням масштабів діяльності підприємства та розширенням обсягів реалізації продукції.

Особливо важливим показником є оборотність заборгованості. Аналіз показує, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зріс з 2,45 оборотів у 2023 р. до 4,00 оборотів у 2025 р. Це свідчить про прискорення повернення коштів від дебіторів та підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю. Аналогічно спостерігається досить висока оборотність кредиторської заборгованості, хоча у 2025 р. вона дещо знизилася порівняно з 2024 р. Така тенденція може свідчити про збільшення строків розрахунків з постачальниками, що певною мірою дозволяє підприємству підтримувати ліквідність.

Позитивним результатом є скорочення періоду погашення дебіторської

заборгованості з 146,9 днів у 2023 р. до 90 днів у 2025 р. Це означає, що підприємство швидше повертає кошти за реалізовану продукцію, що позитивно впливає на фінансову стійкість та оборотність оборотних активів. Разом із тим період погашення кредиторської заборгованості у 2025 р. становив 43 дні, тобто підприємство розраховується зі своїми кредиторами швидше, ніж отримує кошти від дебіторів. На мою думку, це є певним недоліком фінансової політики, оскільки підприємство фактично кредитує своїх покупців за рахунок власних або залучених коштів.

Крім того, аналіз показав зменшення частки дебіторської заборгованості у структурі поточних активів з 57,7 % у 2023 р. до 44,4 % у 2025 р. Це є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про зниження залежності підприємства від дебіторів та підвищення мобільності оборотних активів. Аналогічно скоротилася частка кредиторської заборгованості, що характеризує певну стабілізацію фінансового стану підприємства.

Разом із позитивними тенденціями аналіз виявив і певні проблеми. Незважаючи на покращення показників оборотності, обсяг дебіторської заборгованості все ще суттєво перевищує кредиторську, що може створювати ризики втрати ліквідності у випадку несвоєчасного погашення боргів покупцями. Крім того, підприємство має недостатньо збалансовану політику управління розрахунками, оскільки строки інкасації дебіторської заборгованості залишаються довшими за строки погашення кредиторської.

Таким чином, ефективна система бухгалтерського обліку та постійний економічний аналіз розрахунків із дебіторами й кредиторами є необхідною умовою забезпечення фінансової стабільності підприємства. На нашу думку, ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» доцільно вдосконалити систему внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю, посилити перевірку платоспроможності контрагентів, впровадити систему кредитних лімітів та автоматизувати контроль строків погашення боргів. Це дозволить мінімізувати ризики виникнення простроченої заборгованості, прискорити оборотність коштів та підвищити

ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу стану та оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА», слід відзначити, що підприємство в цілому демонструє позитивну динаміку розвитку розрахункових відносин. Зокрема, у 2023–2025 рр. спостерігається зростання коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості та скорочення періоду її погашення, що свідчить про прискорення повернення коштів від покупців і замовників та підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

Водночас виявлено певні диспропорції у співвідношенні дебіторської та кредиторської заборгованості. Незважаючи на загальну тенденцію до їх скорочення, дебіторська заборгованість залишається значно вищою за кредиторську, що означає відволікання значної частини фінансових ресурсів у розрахунки з контрагентами. Це створює потенційні ризики зниження ліквідності та потребує посиленої уваги з боку системи фінансового менеджменту підприємства.

Крім того, встановлено, що хоча строки погашення дебіторської заборгованості мають тенденцію до скорочення, підприємство все ще фактично кредитує своїх покупців на доволі тривалий період, що перевищує строки розрахунків із власними кредиторами. Така ситуація свідчить про недостатню збалансованість політики управління розрахунками та необхідність її вдосконалення.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що система управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» функціонує загалом ефективно, однак потребує подальшого вдосконалення з метою мінімізації фінансових ризиків, прискорення оборотності коштів та підвищення платоспроможності підприємства. Враховуючи виявлені проблеми та тенденції, доцільним є перехід до наступного питання.

3.3. Напрями удосконалення організаційні аналізу розрахунків з покупцями та замовниками та пропозиції щодо оптимізації управління дебіторською заборгованістю підприємства

Результати проведеного аналізу засвідчили, що ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» має загалом позитивну динаміку управління дебіторською заборгованістю, однак зберігаються проблеми, пов'язані з відносно високим рівнем її частки у структурі активів та дисбалансом між строками погашення дебіторської і кредиторської заборгованості. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки практичних заходів щодо удосконалення організації аналізу розрахунків із покупцями та замовниками, а також оптимізації управління дебіторською заборгованістю.

Розглядаючи напрями удосконалення системи обліку та аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА», доцільно особливу увагу приділити впровадженню вікової (aging) структури її класифікації. Даний підхід є одним із найбільш ефективних інструментів фінансового менеджменту, оскільки дозволяє не лише визначити загальний обсяг дебіторської заборгованості, а й оцінити її якість, ліквідність та рівень ризику неповернення.

Зміст методу полягає у групуванні дебіторської заборгованості за строками її виникнення, що дає змогу сформувати більш глибоку аналітичну базу для управлінських рішень:

$$ДЗ = ДЗ_{0-30} + ДЗ_{31-90} + ДЗ_{91-180} + ДЗ_{>180}, \quad (3.3)$$

де $ДЗ_{0-30}$ – найбільш ліквідна (нормальна) заборгованість;

$ДЗ_{31-90}$ – контрольована заборгованість;

$ДЗ_{91-180}$ – сумнівна заборгованість;

$ДЗ_{>180}$ – високоризикова (потенційно безнадійна) заборгованість.

На основі середньорічної дебіторської заборгованості 70 480,5 тис. грн здійснимо її розподіл за віковими групами у табл. 3.7 (за даними додатку Ф).

Отримана структура у табл. 3.7 дозволяє зробити висновок про переважання короткострокової дебіторської заборгованості, що є позитивною ознакою з точки

зору її ліквідності.

Таблиця 3.7 – Розподіл середньорічної дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за віковими групами за 2025 р. [розраховано автором]

Група за строками	Частка, %	Сума, тис. грн
0–30 днів	55	38 764
31–90 днів	25	17 620
91–180 днів	15	10 572
понад 180 днів	5	3 524
Разом	100	70 480,5

Наступним етапом є визначення якості дебіторської заборгованості, яка формується як сума найбільш ліквідних її складових:

$$ДЗ_{якісна} = ДЗ_{0-30} + ДЗ_{31-90}, \quad (3.4)$$

$$ДЗ_{якісна} = 38\,764 + 17\,620 = 56\,384 \text{ тис. грн}$$

Частка якісної дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» становить:

$$Ч_{якісна} = \frac{56\,384}{70\,480,5} \times 100 = 80 \, \%.$$

Отже, 80 % дебіторської заборгованості має високу ліквідність, що свідчить про відносно ефективну політику розрахунків із покупцями. Водночас 20% припадає на менш ліквідні та потенційно проблемні борги, що потребує управлінської уваги.

Для більш глибокої оцінки фінансових ризиків використаємо показник ризику неповернення дебіторської заборгованості:

$$R_{ДЗ} = \frac{ДЗ_{прострочена}}{ДЗ_{загальна}} \times 100 = \frac{14\,096}{70\,480,5} \times 100 = 20 \, \%, \quad (3.5)$$

де прострочена заборгованість визначається як сума:

$$ДЗ_{прострочена} = ДЗ_{91-180} + ДЗ_{>180}, \quad (3.6)$$

$$ДЗ_{прострочена} = 10\,572 + 3\,524 = 14\,096 \text{ тис. грн}$$

Нормативні орієнтири для даного показника становлять:

- до 10–15% — допустимий рівень ризику;
- понад 15% — підвищений рівень ризику неповернення заборгованості.

Отримане значення $R_{ДЗ} = 20,0 \, \%$ свідчить про підвищений рівень

кредитного ризику у діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». Це означає, що:

- частина дебіторської заборгованості переходить у довгострокову прострочену категорію;
- зростає ймовірність її часткового або повного неповернення;
- виникає необхідність формування резерву сумнівних боргів;
- посилюється навантаження на оборотний капітал підприємства.

Запровадження вікової структури дебіторської заборгованості має важливе практичне значення для системи фінансового управління підприємством, оскільки дозволяє:

- оперативно ідентифікувати проблемних дебіторів;
- підвищити якість аналітичного обліку;
- формувати резерв сумнівних боргів:

$$\text{РСБ} = \text{ДЗ}_{>180} \times k, \quad (3.7)$$

де k – коефіцієнт резервування (0,5–1,0 залежно від ступеня ризику);

- мінімізувати фінансові втрати;
- підвищити ліквідність та оборотність оборотного капіталу.

Отже, впровадження вікової структури дебіторської заборгованості та показника ризику її неповернення є важливим і необхідним елементом удосконалення системи обліку та економічного аналізу ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Проведені розрахунки свідчать, що:

- 80 % дебіторської заборгованості є ліквідною та контрольованою;
- 20 % становить ризикову частину;
- рівень ризику неповернення (20 %) перевищує нормативні значення.

Це, у свою чергу, обґрунтовує необхідність посилення контролю за розрахунками з покупцями, впровадження системи кредитних лімітів, регулярного моніторингу платоспроможності контрагентів та активізації претензійно-позовної роботи.

Отже, запропонований підхід дозволяє перейти від традиційного обліку до ризик-орієнтованої системи управління дебіторською заборгованістю, що є

ключовою передумовою підвищення фінансової стійкості та ефективності діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Важливим напрямом підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є удосконалення політики розрахунків з покупцями та замовниками. Проведений аналіз засвідчив наявність значного обсягу дебіторської заборгованості та певний ризик її неповернення, що обумовлює необхідність впровадження більш гнучкої та водночас контрольованої системи комерційного кредитування.

У сучасній практиці фінансового менеджменту ефективним інструментом є диференційований підхід до надання відстрочки платежу, який передбачає встановлення індивідуальних умов розрахунків залежно від рівня платоспроможності та фінансової дисципліни контрагента. Такий підхід дозволяє одночасно підтримувати обсяги реалізації продукції та мінімізувати ризики виникнення простроченої дебіторської заборгованості.

Для практичної реалізації запропонованого підходу доцільно використовувати модель визначення оптимального кредитного ліміту:

$$CL = V_{\text{ср}} \times T_{\text{к}} \times K_{\text{риз}}, \quad (3.8)$$

де CL — кредитний ліміт покупця;

$V_{\text{ср}}$ — середньоденний обсяг реалізації продукції;

$T_{\text{к}}$ — термін надання комерційного кредиту (днів);

$K_{\text{риз}}$ — коефіцієнт ризику контрагента (від 0,5 до 1,0).

Середньоденний обсяг продажу ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» станом на 2025 р.:

$$V_{\text{ср}} = \frac{289\,731}{360} = 805,9 \text{ тис грн}$$

Припустимо, що термін комерційного кредиту $T_{\text{к}} = 60$ днів; коефіцієнт ризику:

- надійний контрагент — 1,0
- середній ризик — 0,7
- високий ризик — 0,5

Розрахуємо кредитний ліміт:

1) Надійний клієнт: $CL = 805,9 \times 60 \times 1,0 = 48\,354$ тис грн.

2) Середній рівень ризику: $CL = 805,9 \times 60 \times 0,7 = 33\,848$ тис. грн.

3) Високий ризик: $CL = 805,9 \times 60 \times 0,5 = 24\,177$ тис.

Отримані результати свідчать, що застосування диференційованого підходу дозволяє:

- обмежити обсяг реалізації в кредит для ризикових контрагентів;
- запобігти надмірному накопиченню дебіторської заборгованості;
- підвищити контроль за платіжною дисципліною;
- оптимізувати структуру оборотного капіталу.

Особливо важливо, що підприємство отримує можливість керувати впливом на обсяг дебіторської заборгованості, а не лише фіксувати її фактичний стан.

Окрім встановлення кредитних лімітів, доцільно впровадити комплекс додаткових інструментів:

1. Система знижок за швидку оплату:

$$S = P \times d, \quad (3.9)$$

де S — сума знижки;

P — сума платежу;

d — відсоток знижки (1–3%).

2. Штрафні санкції за прострочення:

$$F = P \times r \times t, \quad (3.10)$$

де F — штраф;

r — ставка штрафу (наприклад 0,1% на день);

t — кількість днів прострочення.

Передача частини дебіторської заборгованості факторинговим компаніям дозволяє: швидко отримати грошові кошти; зменшити кредитний ризик; покращити ліквідність балансу.

Таким чином, впровадження системи диференційованого комерційного кредитування та розрахунку кредитних лімітів є важливим елементом

удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА».

Запропонована модель дозволяє перейти від пасивного контролю дебіторської заборгованості до активного управління нею, що є ключовою умовою підвищення фінансової стійкості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». Даний підхід має практичну цінність, оскільки забезпечує:

- зниження рівня простроченої заборгованості;
- підвищення оборотності оборотного капіталу;
- оптимізацію грошових потоків підприємства.

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» є прискорення її інкасації, тобто скорочення часу між моментом реалізації продукції та фактичним надходженням грошових коштів на рахунок підприємства. Це безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

Практичним інструментом стимулювання швидших розрахунків є впровадження системи знижок за дострокову оплату. Така система дозволяє одночасно покращити платіжну дисципліну клієнтів і зменшити обсяг коштів, «заморожених» у дебіторській заборгованості. Базова формула (3.9).

Припустимо, ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» надає покупцю знижку 2 % за умови оплати протягом 10 днів. Якщо сума поставки становить 100 000 грн, тоді:

$$S = 100\,000 \times 0,02 = 2\,000 \text{ грн}$$

Отже, покупець сплатує 98 000 грн замість 100 000 грн, але ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» отримує кошти значно швидше, що дозволяє:

- зменшити потребу в оборотному капіталі;
- скоротити період інкасації;
- знизити ризик простроченої заборгованості.

Хоча на перший погляд знижка зменшує виручку, економічний ефект проявляється через:

- прискорення грошових потоків;

- зменшення витрат на фінансування оборотного капіталу;
- зниження обсягу сумнівної дебіторської заборгованості;
- підвищення оборотності активів.

Таким чином, ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» фактично обмінює невелику втрату доходу на значне покращення ліквідності.

Для визначення результативності впроваджених заходів використаємо систему показників оборотності дебіторської заборгованості. Прогнозні зміни наведено у табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Прогнозні зміни дебіторської заборгованості ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» на 2026 р. [розраховано автором]

Показник	До впровадження	Після впровадження (прогноз на 2026 р.)	Зміна
Оборотність дебіторської заборгованості	4,11	5,0	+0,89
Період інкасації, днів	87,6	72,0	-15,6
Частка простроченої ДЗ, %	14	8	-6

Отримані прогнозні значення у табл. 3.8 свідчать про суттєве покращення ефективності управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» на 2026 р.:

- зростання оборотності означає швидше перетворення дебіторської заборгованості у грошові кошти;
- скорочення періоду інкасації на 15,6 днів дозволяє підприємству раніше отримувати ліквідні ресурси;
- зменшення частки простроченої заборгованості до 8 % свідчить про підвищення платіжної дисципліни клієнтів і зниження кредитного ризику.

Таким чином, впровадження системи знижок за дострокову оплату у поєднанні з іншими інструментами управління дебіторською заборгованістю є економічно доцільним та ефективним заходом для ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА». Запропоновані заходи забезпечують:

- прискорення інкасації грошових коштів;
- підвищення оборотності оборотного капіталу;

- зниження рівня фінансових ризиків;
- покращення загальної ліквідності підприємства.

Це підтверджує, що активне управління строками погашення заборгованості є одним із ключових факторів підвищення фінансової стійкості та ефективності діяльності підприємства.

Окрему увагу слід приділити автоматизації обліку дебіторської заборгованості. Використання сучасних ERP-систем дозволяє ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»:

- здійснювати щоденний моніторинг заборгованості;
- формувати аналітичні звіти за строками виникнення;
- автоматично сигналізувати про прострочені платежі.

Це підвищує оперативність управлінських рішень та зменшує ризик виникнення безнадійної заборгованості.

Запропоновані заходи щодо удосконалення організації аналізу розрахунків з покупцями та замовниками дозволяють сформувати комплексну систему управління дебіторською заборгованістю, яка включає аналітичний контроль, кредитну політику, стимулювання своєчасних платежів та автоматизацію облікових процесів. Їх впровадження забезпечить ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»:

- скорочення періоду інкасації дебіторської заборгованості;
- зменшення частки прострочених боргів;
- підвищення ліквідності та фінансової стійкості;
- більш ефективне використання оборотного капіталу.

Отже, зазначені пропозиції мають практичну значущість, оскільки спрямовані на вдосконалення як облікової системи, так і управлінських рішень підприємства щодо розрахунків із дебіторами.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи встановлено, що дебіторська заборгованість є важливою складовою оборотних активів підприємства та безпосередньо впливає на його ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість. В умовах сучасного ринкового середовища ефективне управління дебіторською заборгованістю є необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства.

Проведене дослідження дозволило розкрити економічну сутність дебіторської заборгованості як форми тимчасового відволікання коштів із господарського обороту, що виникає внаслідок договірних відносин із покупцями, замовниками та іншими дебіторами. Узагальнення теоретичних підходів дало змогу систематизувати її класифікацію за видами, строками погашення та рівнем ризику, а також проаналізувати нормативно-правове регулювання в Україні.

У ході дослідження організації обліку на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» встановлено, що підприємство використовує розгалужену систему рахунків обліку дебіторської заборгованості (361, 371, 372, 373, 374, 377, 183), що забезпечує достатній рівень деталізації інформації. Водночас виявлено потребу у підвищенні рівня автоматизації та посиленні аналітичного контролю за простроченою заборгованістю.

Аналіз розрахунків із покупцями та замовниками показав, що дебіторська заборгованість займає значну питому вагу у структурі оборотних активів підприємства. Це свідчить про її суттєвий вплив на фінансовий стан. Разом із тим виявлено наявність простроченої та ризикової частини заборгованості, що негативно впливає на рівень ліквідності та потребує посилення управлінського контролю.

Оцінка використання комп'ютерних технологій засвідчила, що автоматизація облікових процесів на підприємстві сприяє підвищенню

оперативності та точності облікової інформації, однак потребує подальшого розвитку в частині аналітичної обробки даних та інтеграції управлінських функцій.

Дослідження відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підтвердило її ключову роль у формуванні показників фінансового стану підприємства, зокрема ліквідності, оборотності активів та платоспроможності. Коректне відображення заборгованості забезпечує достовірність фінансової звітності та обґрунтованість управлінських рішень.

У роботі також проаналізовано методику аналізу дебіторської заборгованості, яка включає оцінку її обсягу, структури, оборотності та ризику неповернення. Проведені розрахунки для ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» показали необхідність посилення контролю за простроченою заборгованістю та оптимізації політики розрахунків із контрагентами.

На основі отриманих результатів запропоновано комплекс заходів щодо вдосконалення управління дебіторською заборгованістю, зокрема: впровадження вікового аналізу заборгованості, удосконалення кредитної політики, застосування системи знижок за швидку оплату та розширення автоматизації облікових процесів.

Отже, реалізація запропонованих рекомендацій дозволить ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю, скоротити період її інкасації, зменшити частку прострочених боргів та покращити фінансову стабільність підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що поставлена мета кваліфікаційної роботи досягнута, а розроблені пропозиції мають практичну значущість і можуть бути впроваджені в діяльність підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атамас П. Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 392 с.
2. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. Фінанси України. 2003. № 12. С. 24–36.
3. Бескоста Г. М. Розробка концептуальних основ забезпечення контролю якості аудиту дебіторської заборгованості. *Ефективна економіка*. 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com> (дата звернення 05.04.2026).
4. Блакита Г. В. Бухгалтерський облік: практикум. / Г.В. Блакита. –К. : ЦУЛ, 2011. 152 с.
5. Бондар М. І., Верига Ю. А., Орищенко М. М. та ін. Звітність підприємства: Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 570 с.
6. Бондарчук В. В. Звітність підприємств як джерело інформації про основні засоби для потреб державного управління. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2 (3). С. 111–115.
7. Букало Н. А. Відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 11 травня 2016 р.). 2016. С. 48–50.
8. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / за редакцією Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2001. 672 с.
9. Вакульчик О. М., Васильєва В. Г., Бабенко Л. В. Фінансовий облік I за НП(С)БО: навч. посіб. Дніпро : УМСФ, 2023. 243 с.
10. Верига Ю. А. Звітність підприємств: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2018. 776 с.
11. Верига Ю. А. Плани рахунків бухгалтерського обліку: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2010. 176 с.
12. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: навчально-практичний посібник / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна та ін. — К.: Центр учбової літератури, 2010. 536 с
13. Герман Я. Ю. Облік дебіторської заборгованості: вітчизняний і зарубіжний досвід. Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. С. 21–26.
14. Глінкіна Д. В. Регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2024. № 3 (70). С. 80–87.
15. Гнатенко Є. П. Методичні підходи щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість». *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10 (1). С. 66–69. URL: <http://nbuv.gov.ua> (дата звернення 07.04.2026).
16. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: практ. посіб. Київ: Лібра, 2001. 840 с.

17. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).
18. Дубровська Є. В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. 2009. № 2. С. 202–205.
19. Жарикова А. Проблеми обліку простроченої дебіторської заборгованості. *Економіст*. 2015. № 12. С. 52–55.
20. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2012. 335 с.
21. Іващенко А. С. Гайдамака О.В., Черевик Н.В. Проблеми обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні. *Молодий вчений*. 2014. № 4 (7). С. 69–70.
22. Івченко Л. В. Інтерпретація дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Фінанси, облік і аудит*. 2013. Вип. 1. С. 256–262.
23. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 09.08.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2026).
24. Карбовник А. М. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю та їх вплив на джерела формування оборотних активів. Київ: Фінанси України, 2010. 197 с.
25. Карпенко М. Ю. Конспект лекцій з курсу «Підприємство: 1С». Ч. 1. Харків: ХНАМГ, 2012. 131 с.
26. Кватирка П. Б. Класифікація дебіторської заборгованості та її вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2005. № 4. С. 87–90.
27. Кім Ю. Г. Бухгалтерський та податковий облік: первинні документи та порядок їх заповнення: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2014. 600 с.
28. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2026).
29. Косата І. А. Деякі проблеми обліку дебіторської заборгованості в Україні. *Бізнес Інформ*. 2012. № 12. С. 242–245.
30. Костюнік О. В. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2026. № 6. С. 29–31.
31. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2021. 260 с.
32. Крупка Я. Д. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 488 с.

33. Левченко Ю. Г. Управління дебіторською заборгованістю за рахунок факторингу. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 6. С. 179–185.

34. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. Держава і регіони. 2014. № 1. С. 114–117.

35. Масленніков Є. І. Напрями удосконалення відображення дебіторської заборгованості у звіті про фінансовий стан промислових підприємств. Економіка: реалії часу. 2014. № 4. С. 84–88.

36. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти»: міжнародний документ у редакції від 01.01.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.02.2026).

37. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання»: міжнародний документ у редакції від 01.01.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2026).

38. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»: міжнародний документ у редакції від 17.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2026).

39. Момот Т. В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: ЦУР, 2011. 712 с.

40. Орлова В. К. Фінансовий облік : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 508 с.

41. Островерха Р. Е. Організація обліку : навч. посіб. Київ : Центр учб. л-ри, 2012. 568 с.

42. Павлова Г. Є. Фінансовий облік активів аграрних підприємств : навч. посіб. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 393 с.

43. Пильнов Д. О. Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю як засіб контролю за фінансовим станом підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 10. С. 88–92.

44. Пінчук Т. А. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2014. № 10.

45. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 04.07.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.03.2026).

46. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.

47. Потриваєва Н. В. Місце дебіторської заборгованості у фінансових активах підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. С. 112–114

48. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 19.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 17.01.2026).

49. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 26.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2026).

50. Про затвердження типових форм первинного обліку : наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 р. № 192. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.02.2026).

51. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 07.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2026).

52. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999р. № 237. Дата оновлення: 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.01.2026).

53. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : затв. наказом Міністерства фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2026).

54. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2026).

55. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2026).

56. Пушкар М. С. Фінансовий облік. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 628 с.

57. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. 688 с.

58. SAP ERP URL: <https://www.sap.com> (дата звернення: 12.04.2026).

59. Серпенінова Ю. С. Бухгалтерський облік: загальна теорія : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2015. 336 с.

60. Сисоєва І. М. Відображення дебіторської заборгованості в обліковій політиці підприємств. *Ефективна економіка*. 2022. № 10. С. 66–69.

61. Скоробогатова В. В. Методика бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості як складової змішаних активів. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 7 (17). С. 270–276.

62. Смоляр Л. Г. Облік і аудит: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2013. 616 с.
63. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 412 с.
64. Сук Л. К. Фінансовий облік: навч. посіб. Київ: Знання, 2015. 647 с.
65. Супрунова І. В. Особливості організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. Вип. 2 (23). С. 357–360.
66. Таратута Л. В. Управління поточною дебіторською заборгованістю в умовах кризи. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 4. С. 220–228.
67. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підручник. Київ : Алерта, 2013. 982 с.
68. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік в Україні. Львів : Львівська політехніка, 2001. 728 с.
69. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 20.04.2026)
70. Цегельник Н. І. Оцінка дебіторської заборгованості в системі розрахунків із покупцями підприємств. *Агросвіт*. 2013. № 6. С. 51–55.
71. Ценклер Н. І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку. *Вісник Хмельницького університету*. 2020. № 29. С. 87–90
72. Чебанова Н. В., Чупир Т.Я, Василенко Ю.А. Фінансова звітність підприємств. Харків : Фактор, 2006. 444 с.
73. Чорнобривець М. М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення. *Європейські перспективи*. 2013. № 10. С. 181–185.
74. Шара Є. Ю., Бідюк О.О. Бухгалтерський фінансовий та податковий облік : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2019. 424 с.
75. Шип В. Ю. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2010. Вип. 29, ч. 2. С. 96–99.
76. Шот А.П., Барабаш Д.В. Дебіторська заборгованість та проблеми її стягнення в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2024. № 11 (53). С. 812-820.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А1 – Наукові підходи до класифікації дебіторської заборгованості
(складено автором за [10])

Автор	Ознаки класифікації дебіторської заборгованості	Характеристика підходу
М. Т. Білуха	За видами розрахунків та джерелами виникнення	Правовий та документальний підхід
І. О. Бланк	Контрольована та неконтрольована; ліквідна та неліквідна	Управлінський підхід
Ф. Ф. Бутинець	За строками погашення, за видами дебіторів, за своєчасністю погашення	Орієнтація на потреби бухгалтерського обліку
С. Ф. Голов	Поточна і довгострокова; сумнівна та безнадійна	Відповідність вимогам бухгалтерських стандартів
К. Друрі	За рівнем кредитного ризику та термінами погашення	Фінансово-аналітичний підхід
Р. Ентоні	Поточна, сумнівна, безнадійна	Оцінка якості активів підприємства
Л. Г. Ловінська	За ступенем реальності погашення та строками виникнення	Оцінка ризику неповернення
Г. В. Савицька	Нормальна, прострочена, безнадійна	Орієнтація на фінансовий аналіз
В. В. Сопко	За об'єктами обліку та формами розрахунків	Орієнтація на організацію облікового процесу
Н. М. Ткаченко	За економічним змістом та характером виникнення	Акцент на господарських процесах
Ч. Хорнгрен	Торговельна та неторговельна дебіторська заборгованість	Управління оборотним капіталом
Дж. Ван Хорн	За характером кредитної політики підприємства	Акцент на фінансовому менеджменті

Додаток Б

Таблиця Б1 – Порівняння підходів П(С)БО та МСФЗ до обліку дебіторської заборгованості (складено автором за [13])

Ознака	НП(С)БО	МСФЗ
Визнання	Визнається активом за умови ймовірності отримання майбутніх економічних вигід та можливості достовірної оцінки. Також визнається одночасно з доходом від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	Фінансовий актив визнається тоді, коли підприємство стає стороною контракту та набуває договірних прав на отримання грошових коштів або іншого фінансового активу
Групування дебіторської заборгованості	Поділяється на довгострокову та поточну. Виникає у результаті постачання продукції, товарів, робіт, послуг або інших операцій	Поділяється на фінансові активи, ініційовані підприємством, та інші фінансові вимоги, що виникають за контрактами
Первісна оцінка	За первісною (договірною) вартістю з урахуванням знижок та надбавок, визначених умовами договору	За справедливою вартістю плюс витрати, безпосередньо пов'язані з операцією
Подальша оцінка	За чистою реалізаційною вартістю з урахуванням резерву сумнівних боргів	За амортизованою вартістю або справедливою вартістю із застосуванням ефективної ставки відсотка
Припинення визнання	Списання у разі закінчення строку позовної давності або визнання заборгованості безнадійною за рахунок резерву або витрат	Припинення визнання відбувається при втраті контролю над контрактними правами або їх передачі іншій стороні
Відображення у звітності	У складі оборотних активів (довгострокова і поточна заборгованість)	У складі фінансових активів з поділом на короткострокову та довгострокову
Резерв сумнівних боргів	Метод абсолютної суми або коефіцієнта сумнівності (на основі аналізу платоспроможності або історичних даних)	Модель очікуваних кредитних збитків: індивідуальна оцінка, відсоток від виручки або групування за строками протрочення

Додаток В

Таблиця В1 – Порівняння підходів до визнання дебіторської заборгованості
(складено автором за [22])

Ознака	П(С)БО (Україна)	МСФЗ
Момент визнання	Одночасно з визнанням доходу від реалізації	При виникненні контрактного права на отримання активу
Основний критерій	Ймовірність отримання економічних вигід та достовірність оцінки	Наявність юридично оформленого договору (контракту)
Економічна сутність	Орієнтація на факт здійснення господарської операції	Орієнтація на економічний зміст договірних відносин
Рівень деталізації	Обліково-документальний підхід	Юридично-економічний та прогнозний підхід
Аналітичність інформації	Обмежена ретроспективна інформація	Висока прогнозна та управлінська аналітичність

Додаток Ш

Таблиця Ш1 – Показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА» за 2023-2025 рр.

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення (+,-) 2025 р. від:		Темп змін 2025 р., % до:	
				2023 р.	2024 р.	2023 р.	2024 р.
Капітал - всього, тис. грн.	178579	165584	198 355	19776	32771	111,07	119,79
1.1. Власний капітал, у т.ч:	128885	136719	148 744	19859	12025	115,41	108,79
- власний оборотний капітал	70026	78140	64411	-5615	-13729	91,98	82,43
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн.	93236	101070	113095	19859	12025	121,30	111,90
1.2. Позиковий капітал, тис. грн.	49694	28865	49611	-83	20746	99,83	171,87
- у тому числі поточні зобов'я- зання за розрахун- ками, тис. грн.	27149	28218	31359	4210	3141	115,51	111,13
2. Ресурси							
2.1. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	17565	32333,5	39890,5	22325,5	7557	227,10	123,38
2.2. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	142185	113362,	163016	20831	49654	114,65	143,80
- у т.ч: запасів, тис. грн.	20387	34255	38871,5	18484,5	4616,5	190,67	113,48
2.3. Середньооблі- кова чисельність працівників, осіб	90	90	104	14	14	115,56	115,56
2.4. Фонд оплати праці, тис. грн.	13253	24993	36085	22832	11092	272,28	144,38
3. Економічні показники							
3.1. Чистий дохід (виручка) від реалізації (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	201087	251640	289731	88644	38091	144,08	115,14
3.2. Витрати:				36243	38265	118,63	119,88
- сума, тис. грн.	194519	192497	230762	-0,17	0,04	82,47	104,05
- витрати на 1 грн. чистого доходу	0,97	0,76	0,80	-4206	6070	85,30	133,11

3.3. Прибуток (збиток), тис. грн.	28611	18335	24405	-9260	4359	65,07	133,82
- від операційної діяльності	26508	12889	17248	-5416	6522	83,50	131,23
- від звичайної діяльності до оподаткування	32822	20884	27406	16643	5772,6	235,62	124,94
3.4. Середньо-місячна заробітна плата, грн.	12271,3	23141,7	28914,3	-4,19	-0,52	63,41	93,32
3.6. Фондовіддача, грн.	11,45	7,78	7,26	88644	38091	144,08	115,14
4. Фінансові показники							
Коефіцієнти:							
автономії	0,72	0,83	0,75	0,03	-0,08	x	x
маневреності	0,54	0,57	0,43	-0,11	-0,14	x	x
фінансової залежності	0,39	0,21	0,33	-0,06	0,12	x	x
абсолютної ліквідності	5,24	4,02	5,20	-0,04	1,18	x	x
термінової ліквідності	4,49	2,81	3,96	-0,53	1,15	x	x
загальної ліквідності	0,54	0,45	0,31	-0,23	-0,14	x	x

Додаток Ц

Таблиця Ц1 – Перелік форм первинних документів з обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ЛАН-УКРАЇНА»

Документ	Призначення документа
Видаткова накладна	Списання товару продавцем та оприбуткування покупцем. Визначає вартість та кількість відвантаженої продукції за номенклатурою
Платіжне доручення	Розпорядження грошовими коштами на рахунку в банку
Прибутковий касовий ордер	Оформлення операцій з надходження готівки до каси підприємства
Видатковий касовий ордер	Оформлення операцій видачі готівки з каси підприємства
Товарно-транспортна накладна	Як супровідний документ для доставки вантажу, проведення розрахунків за виконані транспортні послуги, нарахування заробітної плати водію з метою відображення в обліку транспортної роботи
Податкова накладна	Є підставою для нарахування суми податкового кредиту покупцем і суми податкового зобов'язання постачальником
Рахунок-фактура	Виписується постачальником на ім'я покупця на кожну партію відвантаженої продукції, а також за виконані роботи і послуги
Авансовий звіт	Це документальні свідчення про грошові витрати, здійснені однією особою від імені підприємства

Метадані

ДОКУМЕНТ

Заголовок

Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємства: методичні підходи й організація

Автор

Білик Наталія Михайлівна

Науковий керівник / Експерт

к.е.н., доцент Леженко Л.І.

ІД документу

333852056

ОРГАНІЗАЦІЯ

Назва організації

**Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
KNEU**

підрозділ

кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ЗВІТ

Дата звіту

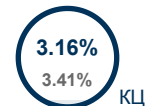
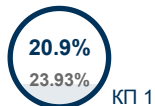
5/13/2026

Дата редагування

5/14/2026

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

Цитати, виділені в тексті лапками, були виключені з поточного значення Коефіцієнта Подібності.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

19337

Кількість слів

157819

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		11
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		115

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ
(ФРАГМЕНТІВ)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ І ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПАРАДИГМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених,
присвяченої 120-річчю Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана*

24 квітня 2026 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ І ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів

ХІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 120-РІЧЧЮ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

24 квітня 2026 року

Організаційний комітет:

Лариса АНТОНЮК – голова, д.е.н, професор, проректор з наукової роботи;

Микола БОНДАР – заступник голови, д.е.н, професор, декан факультету обліку та податкового менеджменту;

Людмила ЛОВІНСЬКА – д.е.н., професор, завідувач кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу імені Миколи Чумаченка;

Олена ПЕТРИК – д.е.н., професор, завідувач кафедри аудиту;

Олена ЦЯТКОВСЬКА – д.е.н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу;

Надія БУГАЙ – секретар, к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту.

*Рекомендовано до видання
Вченою радою КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Протокол № 8 від 30 квітня 2026 року*

Облік, аналіз, аудит, оподаткування і фінансовий моніторинг у системі економічної безпеки та парадигмі сталого розвитку [Електронний ресурс]: 3б. матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяченої 120-річчю Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана; 24 квітня 2026 р. – К.: КНЕУ, 2026. – 487 с. ISBN 978-966-926-589-0

У збірнику подано тези доповідей учасників XI Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Облік, аналіз, аудит, оподаткування і фінансовий моніторинг у системі економічної безпеки та парадигмі сталого розвитку», присвяченої 120-річчю Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (24 квітня 2026 року). У матеріалах викладено низку питань, присвячених визначенню та обґрунтуванню сучасних напрямів розвитку обліку, аналізу, аудиту, оподаткування та фінансового моніторингу в умовах реалізації концепції сталого розвитку.

За точність викладу матеріалу та достовірність фактів, прізвищ, цитат відповідальними є автори тез.

УДК 657(082)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

З М І С Т

НАПРЯМ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІМПАКТ-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

Ахтирський К.О.	Дебіторська заборгованість в імпакт-орієнтованому управлінні	13
Бабич А.І.	Предмет бухгалтерського обліку в контексті сучасних наукових досліджень	15
Бабій Д.І.	Формування облікової політики підприємства в умовах війни: проблеми та напрями адаптації	17
Бойко А.О.	Облік дебіторської заборгованості як інструмент управління фінансовою стійкістю підприємства	19
Булкот М.М.	Концептуальні засади обліку поповнення власного капіталу: міжнародний досвід і вітчизняні реалії	21
Ващенко М.С.	Бухгалтерський облік і звітність в системі управління підприємством	23
Вовк А.С.	Контрольне значення інвентаризації	25
Водько І.П.	Стратегічний управлінський облік взаємозв'язку «витрати-обсяг-прибуток»	28
Волошина К.С.	Вплив воєнного стану на вибір методів оцінки вибуття виробничих запасів	30
Гаврилюк Х.К.	Облік маркетингових витрат в умовах цифровізації економіки	32
Голубенко Т.М.	Облік витрат в умовах застосування спеціальних податкових режимів	34
Гроздєва А.І.	Вплив дашбордів управлінської звітності на ефективність прийняття управлінських рішень	36
Грубеляс А.Л.	Від даних до впливу: трансформація обліку та звітності в управлінні	38
Дмитренко С.О.	Власний капітал: сутність, структура, порядок формування та облік	40
Довгополова Є.Ю.	Бухгалтерський облік в системі економічної інформації	43
Душніцька Ю.І.	Гармонізація обліку фінансових інвестицій в умовах міжнародної інтеграції	44
Єсіпко М.Я.	Нормативно-правове регулювання оплати праці в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та напрями розвитку	46
Замана А.О.	Класифікація основних засобів підприємства, облік їх використання й вибуття	49
Іванова А.В.	Вплив фінансової звітності на оцінку фінансового стану підприємства	51
Інкляуз С.А.	Організація обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками: проблеми та шляхи вирішення	53
Ісаєнко О.О.	Форми бухгалтерського обліку: історія і сучасність	55
Касьяненко Н.А.	Стратегічне значення впровадження МСФЗ для сучасних підприємств	57
Кириленко О.Р.	Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку оплати праці в державному секторі	59
Ковальчук О.М.	Історичні етапи розвитку бухгалтерського обліку та їх вплив на сучасні облікові системи	61
Костенко А.В.	Сутність і призначення міжнародних стандартів фінансової звітності	63
Кошуба І.В.	Залучений капітал підприємства: облік як інструмент управління	65

Кривошей С.В.	Механізм удосконалення ефективності використання основних засобів на підприємстві	67
Кругляк С.А.	Особливості обліку на автотранспортних підприємствах	69
Кубрак Є.О.	Проблеми та напрями вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві	71
Куценко А.А.	Облік і документування оплати праці: сучасні проблеми та напрями вдосконалення	73
Лисак Л.М.	Класифікація основних засобів як інструмент інформаційного забезпечення управлінських рішень підприємства	75
Лобанова П.М.	Операційні витрати: їх роль у системі фінансового менеджменту підприємства	78
Лукаш В.М.	Основні аспекти обліку і оподаткування у фінансовій звітності	81
Луфєрова О.В.	Бухгалтерський облік і звітність у системі управління підприємством в умовах імпаکت-орієнтованого розвитку	83
Ляленко Я.М.	Теоретико-методичні та організаційні засади обліку і контролю капітальних інвестицій підприємства	85
Маменко А.В.	Застосування CVP-аналізу для оцінки беззбитковості виробництва в умовах сезонності	87
Марунич А.С.	Відображення процесу реалізації готової продукції (робіт, послуг) в системі бухгалтерського обліку підприємства	89
Марчук А.С.	Інвентаризація як інструмент забезпечення достовірності обліку основних засобів підприємства	91
Матвійчук М.В.	Стратегічні напрями цифрової трансформації систем бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в контексті реалізації концепції «Україна–2030Е»	94
Мерзлюк Д.О.	Удосконалення обліку та аналізу фінансових інвестицій підприємства	96
Назім А.Р.	Специфіка неприбуткових організацій як чинник формування системи обліку	99
Отришко Р.М.	Особливості обліку основних засобів в умовах воєнного стану	102
Пилипчук Д.Р.	Економічна сутність розрахунків з підзвітними особами	103
Пісоцька Є.Ю.	Особливості формування фінансової звітності малого підприємства в умовах цифровізації	105
Редька Я.О.	Особливості облікового відображення фінансових інструментів в умовах застосування МСФЗ	107
Сидорчук С.Д.	Функції бухгалтерського обліку та їх взаємозв'язок у системі управління підприємством	110
Сімороз В.І.	Організаційно-методичні засади визнання, оцінки та обліку дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги	113
Скібчик Р.В.	Облікова політика підприємства як інструмент впливу на фінансові результати та якість фінансової звітності	115
Сташенко В.В.	Витрати на маркетинг у соціальних мережах, підтвердження реальності наданих послуг у взаємовідносинах із контролюючими органами	117
Степаненко І.В.	Облік наявності та руху готової продукції підприємства	120
Ступницька А.Е.	Резерв сумнівних боргів у системі обліку та управління розрахунками з покупцями підприємства	122
Таран А.А.	Місце військового майна серед об'єктів бухгалтерського обліку	125
Ткаченко В.А.	Організаційна модель обліку та аналізу оплати праці і розрахунків з органами соціального страхування	128
Удод О.О.	Проблеми впровадження МСФЗ в Україні	130

Харченко М.Р.	Класифікація, оцінка та побудова системи обліку основних засобів як елемент інформаційного забезпечення управління ТОВ «Волиньхолдінг»	132
Хилук Т.М.	Звіт про рух грошових коштів у бюджетних установах	134
Чала К.Г.	Децентралізація та її вплив на ефективність управління територіальними громадами: обліковий аспект	136
Черненко В.І.	Економічна сутність та класифікація витрат з надання послуг аудиторської компанії	138
Шевчук В.М.	Американська система бухгалтерського обліку: особливості, переваги та недоліки	140
Шимченко А.О.	Економічна сутність виробничих запасів в умовах трансформації бізнес-середовища	141
Шобей Г.В.	Цифрова трансформація концептуальних основ консолідації в сучасній екосистемі бізнесу	143
Яценко І.С.	Податкові різниці як інструмент коригування фінансового результату підприємства	145

НАПРЯМ 2. РЕКОНФІГУРАЦІЯ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ БІЗНЕСУ

Беженар А.Ю.	Формування ESG-показників у системі нефінансової звітності підприємства	148
Волошенко Є.В.	Еволюція концепції сталого розвитку та нефінансової звітності	150
Данильчук П.С.	Облікове відображення витрат на вибуття та утилізацію основних засобів як складова екологічної відповідальності підприємства	152
Забродський І.Т.	Вплив екологічних факторів на організацію обліково-контрольних процесів у виробництві продукції підприємств з переробки фруктів та ягід	155
Кириченко В.В.	Концептуальна фрагментованість стандартів нефінансової звітності як стратегічний виклик для енергогенеруючих підприємств України	157
Колесник О.М.	Розвиток аналітичної функції бухгалтерського обліку для забезпечення прозорості ESG-звітності підприємств	160
Коломієць А.В.	Роль консолідованої фінансової звітності в оцінці ефективності та забезпеченні сталого розвитку корпоративних груп	162
Круглий В.В.	Проблеми збору нефінансової інформації на великих підприємствах України	164
Кузьменко М.А.	Вплив стандартів IFRS S1/S2 та директиви CSRD на архітектуру звітності агропромислових холдингів	166
Макаренко А.В.	Вплив нефінансової звітності на інвестиційну привабливість підприємства	168
Мельничук І.І.	Облік та розкриття інформації про енергоефективність та викиди SCOPE 1, 2, 3 у звітах за стандартами ERSR	170
Новіков В.В.	Розмежування фінансових інвестицій та інших фінансових інструментів у звітності зі сталого розвитку	173
Поліщук В.Р.	Облікове відображення знижок як інструменту стимулювання збуту в системі сталого розвитку підприємства	175
Ремета М.М.	Цифрова трансформація звітності зі сталого розвитку в умовах поствоєнної відбудови та євроінтеграції	178
Романенко М.О.	Звітність зі сталого розвитку як інструмент управління підприємствами	181

Таблиця 2 – Взаємозв'язок калькулювання собівартості БМР робіт та економічної безпеки будівельного підприємства

Елемент калькулювання	Потенційна проблема	Можливі наслідки	Напрямок вирішення
Формування кошторису	неточне планування витрат	укладання збиткових контрактів	уточнення кошторисних розрахунків
Облік витрат за об'єктами	недостатня деталізація витрат	спотворення собівартості робіт	ведення аналітичного обліку за етапами
Контроль субпідрядників	складність перевірки витрат	завищення вартості робіт	посилення внутрішнього контролю
Оперативність облікових даних	затримка відображення витрат	несвоєчасні управлінські рішення	удосконалення оперативного обліку
Аналіз відхилень	відсутність регулярного аналізу	перевитрати ресурсів	порівняння кошторисних і фактичних витрат

Джерело: узагальнено автором на основі [2;3]

Таким чином, калькулювання собівартості БМР відіграє важливу роль у діяльності будівельних підприємств. Воно забезпечує основу для контролю витрат, оцінювання ефективності проєктів і прийняття управлінських рішень, в результаті сприяє зниженню ризиків у діяльності підприємства та підвищенню рівня його економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. Дата оновлення: 29.09.20220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.04.2001 № 205. Дата оновлення: 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
3. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт (нова редакція) : затв. наказом Мінрегіонбуду України від 31.12.2010 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0573738-10#Text> дата звернення: 20.03.2026).

УДК. 657

Білик Н.М.,
здобувачка ННІБО імені Анатолія Поручника, 2 курсу,
спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
науковий керівник – Лежненко Л.І. – к.е.н.,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БІЗНЕСУ

Сучасні умови функціонування підприємств в Україні характеризуються високим рівнем економічної нестабільності, що зумовлено воєнними діями,

Таблиця 2 – Взаємозв'язок калькулювання собівартості БМР робіт та економічної безпеки будівельного підприємства

Елемент калькулювання	Потенційна проблема	Можливі наслідки	Напрямок вирішення
Формування кошторису	неточне планування витрат	укладання збиткових контрактів	уточнення кошторисних розрахунків
Облік витрат за об'єктами	недостатня деталізація витрат	спотворення собівартості робіт	ведення аналітичного обліку за етапами
Контроль субпідрядників	складність перевірки витрат	завищення вартості робіт	посилення внутрішнього контролю
Оперативність облікових даних	затримка відображення витрат	несвоєчасні управлінські рішення	удосконалення оперативного обліку
Аналіз відхилень	відсутність регулярного аналізу	перевитрати ресурсів	порівняння кошторисних і фактичних витрат

Джерело: узагальнено автором на основі [2;3]

Таким чином, калькулювання собівартості БМР відіграє важливу роль у діяльності будівельних підприємств. Воно забезпечує основу для контролю витрат, оцінювання ефективності проєктів і прийняття управлінських рішень, в результаті сприяє зниженню ризиків у діяльності підприємства та підвищенню рівня його економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. Дата оновлення: 29.09.20220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.04.2001 № 205. Дата оновлення: 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
3. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт (нова редакція) : затв. наказом Мінрегіонбуду України від 31.12.2010 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0573738-10#Text> дата звернення: 20.03.2026).

УДК. 657

Білик Н.М.,
здобувачка ННІБО імені Анатолія Поручника, 2 курсу,
спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
науковий керівник – Лежненко Л.І. – к.е.н.,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БІЗНЕСУ

Сучасні умови функціонування підприємств в Україні характеризуються високим рівнем економічної нестабільності, що зумовлено воєнними діями,

порушенням логістичних процесів та зростанням обсягів простроченої дебіторської заборгованості. Однією з ключових причин погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання є зниження платоспроможності їхніх контрагентів. Наслідком цього стає порушення договірної дисципліни, що призводить до «замороження» значної частини оборотних активів та обмежує доступ підприємства до ліквідних ресурсів. За таких умов дебіторська заборгованість набуває особливого значення як один із найбільш ризикових елементів оборотних активів, що суттєво підвищує ризик виникнення неплатоспроможності та припинення діяльності підприємств.

Згідно з офіційними даними Міністерства юстиції України, агрегованими платформою Опендатабот, у 2024-2025 роках спостерігається суттєве зростання кількості припинень підприємницької діяльності. Зокрема, у 2024 році було зафіксовано близько 210 тис. випадків закриття фізичних осіб-підприємців, що перевищує показники попереднього року, а у 2025 році тенденція до скорочення кількості активних суб'єктів господарювання збереглася. Водночас у 2025 році розпочато близько 780 процедур банкрутства юридичних осіб, що становить близько 10% від загальної кількості припинень бізнесу та характеризує зростання рівня фінансової неспроможності бізнесу. Аналіз галузевої структури свідчить, що найбільш уразливими є підприємства сфери оптової торгівлі, сільського господарства, будівництва та операцій з нерухомістю. Важливо відзначити, що переважна більшість підприємств припиняє діяльність у добровільному порядку, уникаючи судових процедур банкрутства, що може свідчити про наявність прихованих фінансових проблем, зокрема дефіциту ліквідності та нездатності виконувати поточні зобов'язання перед контрагентами [1].

Саме тому критичного значення набуває не лише контроль за рухом коштів, а й адекватна оцінка якості дебіторської заборгованості ще на етапі її виникнення. Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів перед підприємством на певну дату та відображається у фінансовій звітності за чистою реалізаційною вартістю з урахуванням резерву сумнівних боргів [2].

Водночас на практиці значна частина підприємств або недооцінює обсяг резерву, або взагалі його не формує. На думку Шигун М.М та Мухомора Г.В., дебіторська заборгованість за своєю природою є «тимчасовою цінністю», що акумулює ризики платоспроможності покупця. Автори наголошують, що ігнорування створення резерву сумнівних боргів свідчить про недооцінку цих ризиків, оскільки саме репутація дебітора має розглядатися як своєрідна «застава» за отримані товари або неформальний індикатор його кредитоспроможності. Відсутність системного обліку репутаційних чинників та прострочень призводить до викривлення фінансової звітності та зростання прихованих загроз фінансовій безпеці підприємства [3].

Оцінка ймовірності непогашення дебіторської заборгованості є важливим інструментом забезпечення достовірності оцінки активів підприємства та аналізу їх якості і контролю за своєчасністю погашення. Для достовірного нарахування резервів та контролю оплати відповідно до вимог НП(С)БО 10 необхідно

закріпити в обліковій політиці підприємства порядок групування дебіторів за строками непогашення [2]. Зокрема, застосування класифікації дебіторської заборгованості за строками її виникнення дозволяє обґрунтовано визначати величину резерву сумнівних боргів. Це забезпечує більш об'єктивне та достовірне відображення заборгованості у фінансовій звітності, а також сприяє своєчасному виявленню сумнівної та проблемної заборгованості й прийняттю управлінських рішень щодо її мінімізації.

З метою практичної реалізації такого підходу та систематизації факторів ризику, доцільно використовувати аналітичну класифікацію станів дебіторської заборгованості, яка дозволяє диференціювати її за ступенем впливу на фінансову стійкість підприємства (табл.1).

Таблиця 1 – Класифікація та характеристика стану дебіторської заборгованості за ступенем ризику

Класифікація	Характеристика стану ризику	Вплив на фінансову безпеку
Поточна	Оплата очікується згідно з умовами договору; мінімальний кредитний ризик	Забезпечує стабільний грошовий потік та підтримання ліквідності підприємства
Прострочена	Термін оплати порушено; підвищений ризик непогашення; висока ймовірність переходу в сумнівну	Погіршує ліквідність підприємства через тимчасове вилучення коштів з обороту та підвищує ризик втрати платоспроможності контрагентів
Сумнівна	Існує висока невизначеність щодо погашення, але відсутні підстави для визнання безнадійною; здійснюється оцінка очікуваних втрат	Підвищує кредитний ризик та зумовлює необхідність формування резерву сумнівних боргів і, відповідно, зменшення фінансового результату внаслідок визнання витрат
Безнадійна	Існує впевненість у неповерненні (ліквідація боржника, банкрутство, сплив позовної давності)	Призводить до остаточного списання дебіторської заборгованості з балансу за рахунок резерву сумнівних боргів або, у разі його недостатнього покриття, з визнанням відповідних витрат звітного періоду

Джерело: узагальнено автором [4,5]

Запропоноване аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю передбачає системний аналіз її структури, динаміки та причин виникнення. Ефективне управління цим активом базується на використанні системи аналітичних показників (зокрема коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, періоду її інкасації та аналізу за строками непогашення), що дозволяє своєчасно виявляти негативні тенденції та формувати управлінські рішення щодо оптимізації розрахунків з контрагентами [3]. Дебіторська заборгованість має подвійну роль: з одного боку, це інструмент стимулювання збуту продукції, а з іншого – фактор вилучення оборотних коштів із операційного циклу підприємства, що, своєю чергою, негативно впливає на ліквідність суб'єкта господарювання.

Таким чином, в умовах економічної нестабільності, спричиненої воєнними діями, порушенням господарських зв'язків та зростанням неплатоспроможності контрагентів, управління дебіторською заборгованістю набуває підвищеного

ризик-орієнтованого значення. Невизначеність щодо своєчасності та повноти її погашення посилює вплив дебіторської заборгованості на фінансову стійкість підприємства та підвищує ймовірність виникнення прихованих фінансових втрат. Встановлено, що ключовим фактором мінімізації цих ризиків є якісне аналітичне забезпечення оцінки дебіторської заборгованості, зокрема її класифікація за рівнем ризику та строками погашення. Отже, підвищення фінансової безпеки підприємств в умовах нестабільності потребує удосконалення облікової політики, впровадження системного моніторингу дебіторської заборгованості та своєчасного формування резервів сумнівних боргів як інструменту нейтралізації кредитних ризиків.

Список використаних джерел

1. Оpendatabot. Звіт про реєстрацію та припинення діяльності бізнесу в Україні (2024 – 2025 рр.). – [Електронний ресурс] – URL: <https://opendatabot.ua/> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Національне положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
3. Шигун М. М., Мухомор Г. В. Економічна природа дебіторської заборгованості як активу. – Економіка та суспільство – 2025. – № 72. – С. 449–456. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-110>
4. Шот А. П., Барабаш Д. В. Дебіторська заборгованість та проблеми її стягнення в умовах війни. – Наукові перспективи. Серія «Економіка» – 2024. – № 11 (53). – 812–821. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11\(53\)-812-821](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11(53)-812-821)
5. Семенова К. Д. Аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства. – науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2024. – № 5–6 (318–319). – С. 27–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Naykvo_2024_5-6_5

УДК 657:005.52

Бойко Б.О.,

*здобувачка ф-ту ОПМ, 5 курсу, спец. ДІ «Облік і оподаткування»,
Київський національний університет імені Вадима Гетьмана,
науковий керівник – Бірюк О.Г. – к.е.н.,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу*

ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах функціонування економіки України забезпечення достовірності фінансової інформації набуває не лише облікового, а й стратегічного значення, оскільки безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки підприємства. Інтеграція у глобальні ринки, посилення конкуренції та зростання інформаційної невизначеності актуалізують потребу у формуванні якісної облікової системи, здатної забезпечити користувачів релевантною та надійною інформацією для прийняття управлінських рішень.